

EINDVERSLAG

Damse Vaart West 5

Damme

ADEDE Archeologisch Rapport 709

Janssens Niels

Van Eynde Merel

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 709

**Eindverslag
Damse Vaart West 5
Damme**

Verslag van resultaten

**JANSSENS NIELS
VAN EYNDE MEREL**

Colofon

Uitgever	ADEDE bv
Jaar van uitgave	2022
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Janssens David
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bv. ADEDE bv is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Beschrijvend gedeelte	- 5 -
1.1	Administratieve gegevens	- 5 -
1.2	Archeologische voorkennis	- 11 -
1.2.1	Bureauonderzoek (2018L32)	- 11 -
1.2.2	Bouwhistorisch onderzoek	- 11 -
1.2.3	Proefsleuvenonderzoek (2019E344)	- 12 -
1.3	Onderzoeksopdracht	- 12 -
1.3.1	Onderzoeksvragen	- 12 -
1.3.2	Randvoorwaarden	- 12 -
1.3.3	Geplande werken	- 13 -
1.4	Beschrijving van de uitgevoerde werken	- 14 -
1.4.1	Methodiek	- 14 -
1.4.2	Actoren	- 16 -
1.4.3	Afwijkingen ten opzichte van bekrachtigde Nota (ID 13970)	- 16 -
1.4.4	Afwijkingen ten opzichte van code goede praktijk	- 17 -
2	Assesmentrapport	- 18 -
2.1	Assessment sporen	- 18 -
2.2	Assessment vondsten	- 18 -
2.3	Assessment stalen	- 18 -
2.4	Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek	- 18 -
2.5	Uit te voeren onderzoek	- 18 -
2.5.1	Natuurwetenschappelijk onderzoek	- 19 -
2.5.2	Voorstel over het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble	- 19 -
3	Interpretatie van de archeologische site	- 20 -
3.1	Kader van de archeologische site	- 20 -
3.1.1	Landschappelijke ligging	- 20 -
3.1.2	Historisch kader	- 21 -
3.1.3	Archeologisch kader	- 30 -
3.2	Stratigrafische opbouw	- 32 -
3.3	Beschrijving archeologische site	- 36 -
3.3.1	Opbouw van de archeologische site	- 36 -
3.3.2	Analyse archeologische structuren	- 40 -
3.3.2.1	Beschrijving sporen en structuren (oostelijk stalgebouw)	- 40 -

3.3.1	Beschrijving werfbegeleiding woongebouw	- 47 -
3.4	Culturele en natuurwetenschappelijke vondsten	- 48 -
3.4.1	Culturele vondsten	- 48 -
3.4.2	Natuurwetenschappelijke vondsten	- 50 -
3.5	Datering en interpretatie archeologische site.....	- 50 -
3.6	Synthese	- 51 -
3.7	Beantwoording onderzoeksvragen	- 53 -
3.8	Samenvatting.....	- 55 -
4	Bibliografie.....	- 56 -
5	Lijst van figuren	- 58 -
6	Bijlagen	- 60 -
6.1	Fotolijst werfbegeleiding oostelijk stalgebouw.....	- 60 -
6.2	Vondstenlijst.....	- 60 -
6.3	Sporenlijst.....	- 61 -

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2020J113
ID Nota	13970
Site	Damse Vaart West 5- Damme
Projectsigle ADEDE	DAM-DAM
Ligging	Damse Vaart West 5, Damme (West-Vlaanderen)
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 73737
	Y:216222
	Punt 2 (ZW): X:74005
	Y:216407
Kadaster	Damme, Afdeling 1, Sectie D, nr's. 183h, 176/2b, 176c Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Begeleiding van werken/opgraving
Aard van de vervolgwerven	Renovatie en heropbouw historische hoevegebouwen
Uitvoerder	ADEDE bv
Erkenningsnummer ADEDE bv	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184 Niels Janssens 2016-00131
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bv
Bibliografische referentie	Janssens N. en Van Eynde M., 2022, Eindverslag Damse Vaart West 5 - Damme, ADEDE Archeologisch Rapport 709, Gent.
Grootte projectgebied	11 013 m ²
Periode uitvoering	13-15 oktober 2020 en 22 maart 2021
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Eindverslag, opgraving

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Damme, Damse Vaart West

Projectgebied op topokaart	Plannr. 1
2020J113	Agiv; Lambert 72
09/11/2020	Aangemaakt m.b.h. QGIS

Legende

 Projectgebied

0

50

100

150

200 m

Damme, Damse Vaart West

Projectgebied op meest	Plannr. 2
2020J113	Agiv; Lambert 72
09/11/2020	Aangemaakt m.b.h. QGIS

Legende

 Projectgebied

01020304050 m

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Damme, Damse Vaart West	
Projectgebied op GRB	Plannr. 3
2020J113	Agiv; Lambert 72
09/11/2020	Aangemaakt m.b.h. QGIS

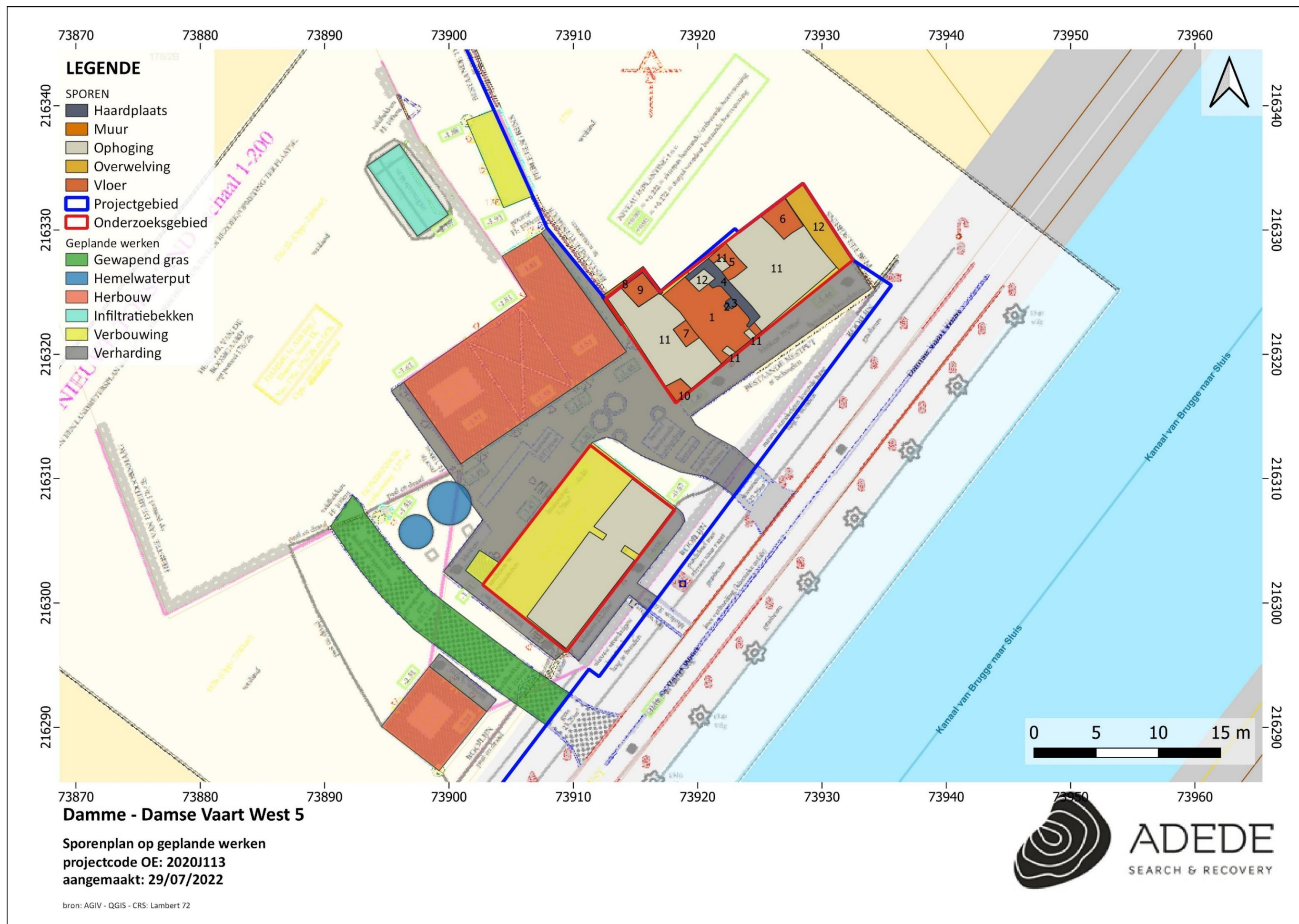
Legende

 Projectgebied

1.2 Archeologische voorkennis

1.2.1 Bureauonderzoek (2018L32)

In december 2018 werd door Ruben Willaert nv een bureauonderzoek uitgevoerd voor het volledige projectgebied dat binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische standskern van Damme gelegen is. De hoeve die binnen het projectgebied gelegen is, staat geregistreerd als vastgesteld bouwkundig erfgoed. De hoeve gaat minimaal terug tot in de 18de eeuw.

Het bureauonderzoek stelde een verwachting naar bewoningssporen vanaf de 12de/13de eeuw op. Deze bewoningssporen werden in de 17de eeuw mogelijks vervangen door militaire structuren, waarna het militaire belang van de stad in de 18de eeuw afnam en de bewoningsfunctie weer toenam. Dit laatste gebeurde in de vorm van landerijen, waar de huidige hoeve nog een weerslag van vormt. Onder andere tijdens de Tweede Wereldoorlog liep de hoeve enkele beschadigingen op.

Het bureauonderzoek raadde verder onderzoek aan in de vorm van proefputten en -sleuven, bijkomend werd ook een bouwhistorisch onderzoek opgelegd.¹

1.2.2 Bouwhistorisch onderzoek

In 2019 voerde Raphael De Mey in opdracht van ADEDE bv een bouwhistorisch onderzoek uit op de hoeve en het stalgebouw. Het onderzoek kwam tot de volgende conclusie:

“Op basis van analyse van het historische kaartmateriaal en de gebruikte baksteentypes kan worden gesteld dat de 3 oorspronkelijke hoofdbestanddelen van de hoeve (woonhuis, werkhuis en stalgebouw) gebouwd werden in de periode 1810 en 1832 met recuperatiesteen die teruggaat tot constructies van het middeleeuwse stadsareaal (baksteentypes tot 13de/14de eeuw) dat verdween bij aanleg van het Spaans Bastion begin 17de eeuw en constructies die verdwenen bij de versnelde afbouw van het militaire patrimonium in de tweede helft van de 18de eeuw. Andere aangebouwde structuren dateren van de tweede helft van de 19de of 20ste eeuw. Gezien het woonhuis evenwijdig is georiënteerd t.o.v. de in 1810 aangelegde Damse vaart, is een eventuele oorspronkelijke kern uit de 18de eeuw niet plausibel. Bouwsporen of bouwnaden geven daar ook geen indicatie voor. Het stalgebouw daarentegen ligt wel loodrecht georiënteerd op de oude Werfstraat en het L-vormige grondplan lijkt ook overeen te stemmen met een in 1702 gedocumenteerde inplanting. Alhoewel de gebruikte bouwmaterialen (gelijke types recuperatiesteen, arduinen hoekstenen) wijzen op een gelijktijdige bouwphase als het woonhuis en het werkhuis mag niet worden uitgesloten dat het grondplan, mogelijks de funderingen of zelfs delen van muren van het stalgebouw teruggaan op een 18de -eeuwse kern.”²

¹ Bot en Willaert 2018.

² Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 32.

1.2.3 Proefsleuvenonderzoek (2019E344)

In juni 2019 werd door ADEDE bv het voorgeschreven proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden 4 werkputten aangelegd. De voorziene proefputten in de gebouwen werden in samenspraak met de erfgoedconsulent niet uitgevoerd omwille van veiligheidsoverwegingen. In de eerste werkput werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Bij werkput 2 was net onder het maaiveld een kasseiverharding aanwezig, verder werden hier ook ophogingspakketten en een leeflaag/afvallaag waargenomen. In de derde werkput was dezelfde leeflaag/afvallaag aanwezig. In de laatste werkput werden geen archeologische resten aangetroffen. Aangezien de te onderzoeken zones binnen de gebouwen nog niet aan onderzoek onderworpen konden worden tijdens het vooronderzoek met ingreep in de bodem, werd een werfbegeleiding voorgeschreven binnen de gebouwen.³

1.3 Onderzoeksoopdracht

1.3.1 Onderzoeksvragen

Algemeen is de doelstelling van de werfbegeleiding om te het achterhalen of binnen de geplande ontgravingen restanten of sporen bewaard zijn van oudere bouwfases, bewoningsfases of andere vormen van antropogene activiteit doorheen de geschiedenis.

Volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden aan de hand van de werfbegeleiding:

- Zijn er restanten aanwezig die getuigen van oudere bouwfases, bewoningsfases of andere vormen van antropogene activiteit doorheen de geschiedenis?
- Zijn er restanten aanwezig behorende tot artisanale activiteiten gelieerd aan het gebruik van deze site?
- Is er een complexe verticale stratigrafie? Wat is de afbakening in 4 dimensies?
- Waaruit bestaan deze resten?
- Wat is hun exacte ligging, opbouw en bewaringstoestand?
- Zijn er opvallende bouwkundige kenmerken?

1.3.2 Randvoorwaarden

n.v.t.

³ Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 33 -57.

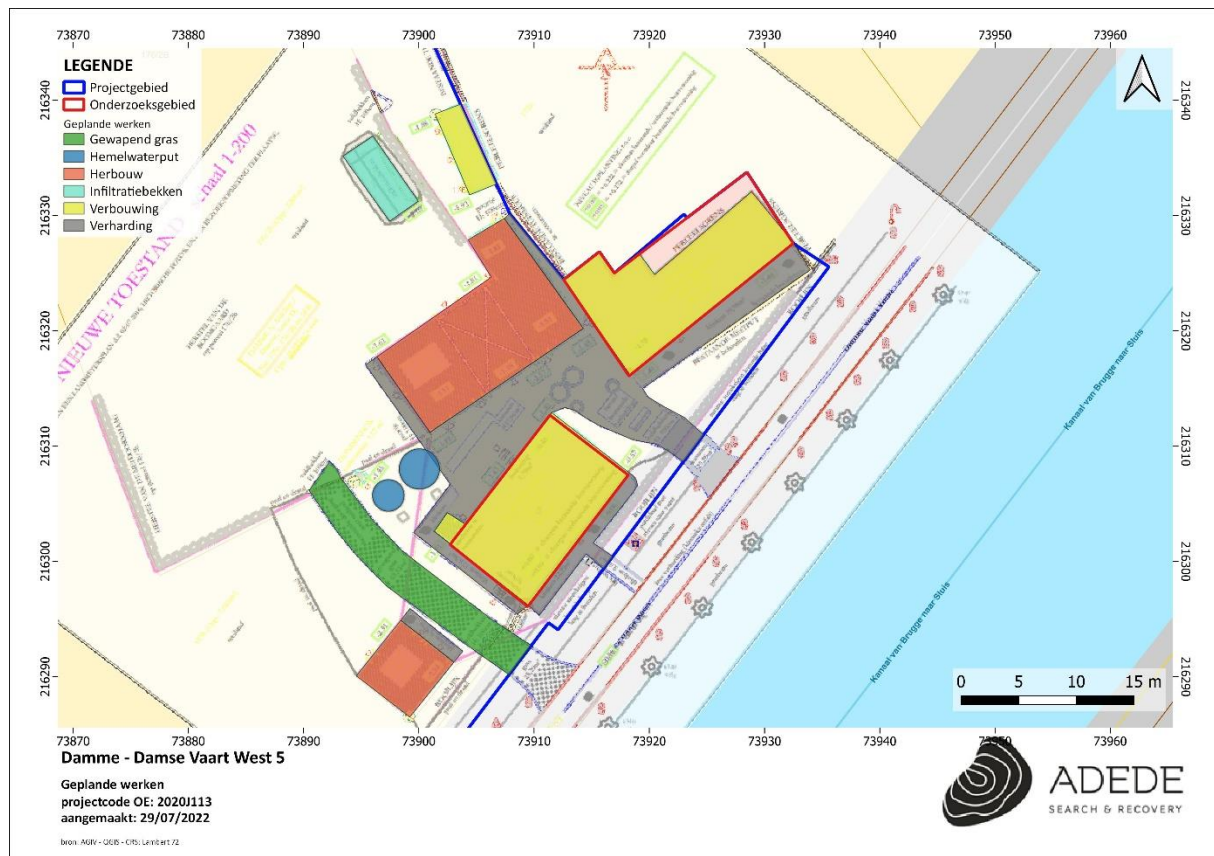
1.3.3 Geplande werken

De volledige geplande werken brengen een bodemingreep met zich mee op 711m² van het terrein met bijkomend nog het inplanten van fruitbomen en meidoornhagen. Deze werken omvatten de verbouwing van de hoevewoning, een voormalig stalgebouw en een stal, de herbouw van een garage en een werkhuis, de realisatie van een nieuwe binnenkoer (kasseien) en een klinkerverharding, de realisatie van gewapend gras en een infiltratiebekken. Dit wordt gecombineerd met de aanleg van nieuwe rioleringen en nutsleidingen.

In dit deel over de geplande werken zullen enkel de verbouwing van de hoevewoning en het stalgebouw met meer detail besproken worden, aangezien de werfbegeleiding betrekking heeft op deze zones. De bestaande hoevewoning (124m²) zal verbouwd worden. Over een totale oppervlakte van 47m² zullen de kelders van het gebouw uitgediept worden met 1m. Verder wordt ook ten noorden van het gebouw een kleine aanbouw gerealiseerd. In het voormalige stalgebouw (123m²) wordt een nieuwe vloerplaat aangelegd, hiervoor worden bodemingrepen met een diepte van 40cm voorzien. De muren blijven behouden, maar hun funderingen zullen verder verstevigd worden.

Meer informatie over de geplande werken in de overige zones is te vinden in de archeologienota (id. 9761, p. 18-20).⁴

⁴ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/9761>, Bot, 2018, p 14-20.

Figuur 1: Overzicht geplande werken (bron: bijlage geplande werken bij archeologienota id. 9761)⁵

1.4 Beschrijving van de uitgevoerde werken

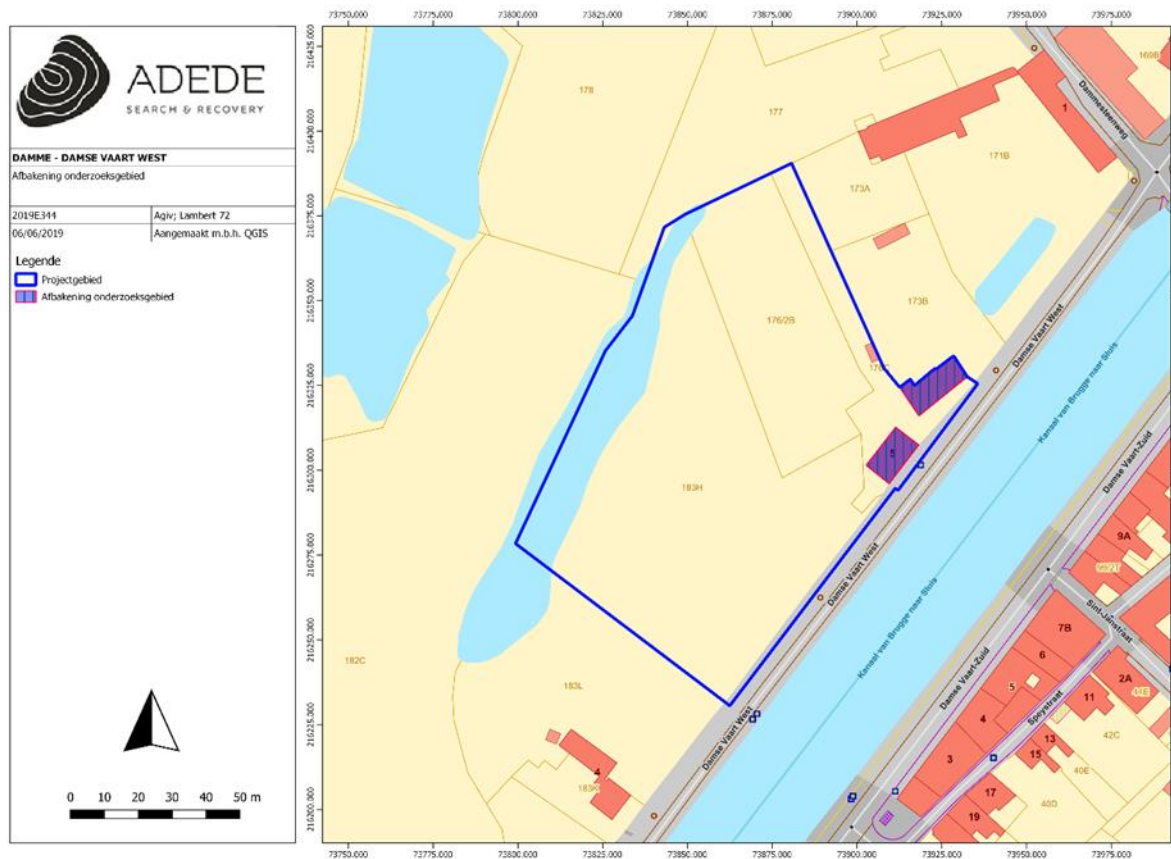
1.4.1 Methodiek

Het te onderzoeken deel van het projectgebied (dat in totaal 11 013m² bedraagt) betreft de kelders van de huidige boerenwoning en de kelder van het oostelijke stalgebouw.

Er werd niet afgeweken van de methodiek zoals opgelegd in het vigerende programma van maatregelen (id. 13970).⁶

⁵ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/9761>, Willaert, 2018.

⁶ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/13970>, Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019.

Figuur 2: Aanduiding werkputten

De uitgravingen in deze zone werden begeleid (werfbegeleiding). Deze zone heeft een oppervlakte van circa 123m² + 149m². De kelders worden ongeveer met 0,4m verlaagd. De muren blijven behouden, maar op de locatie van muren werd er nog wat verdiept om de fundering extra te verstevigen. Op deze locatie was een verdieping van ongeveer 90cm voldoende om de onderzijde van de funderingen te bereiken.

Tijdens de werfbegeleiding was een archeoloog(-veldwerkleider) aanwezig tijdens de uitgravingen en dit tot afdoende duidelijk was dat geen archeologische vindplaatsen aanwezig meer zijn en/of tot alle aangetroffen archeologische resten werden opgegraven of tot de maximale diepte ten gevolge van de geplande werken werd bereikt.

Deze werfbegeleiding werd aanbevolen doordat de oorspronkelijk voorgeschreven proefputten hier technisch gezien niet uitvoerbaar waren ten gevolge van de te krappe werkomgeving en het fragiele karakter van de gebouwen (conform hoofdstuk 19, artikel 3 van CGP).

De veldwerkleider begeleidde dus de geplande graafwerken vanaf het huidige maaiveld (of het huidige niveau van de vloeren en kelders). Er werd bij deze begeleiding zoveel als mogelijk getracht om de technieken van een archeologische opgraving te benaderen.

In de kelders van het hoofdgebouw gebeurde het graafwerk deels manueel en deels met een minigraafkraan van 1 ton. Er werd in de kelders geleidelijk aan verdiept tot het maximaal te verstoren niveau. Hierbij werden geen duidelijk archeologisch relevante sporen aangetroffen, enkele sub-recente lagen bleken aanwezig te zijn. Om het aanwezige puin en de aanwezige grond te kunnen afvoeren werd ook de trap aan de westelijke zijde van het woongebouw verwijderd en werd hier een klein deel uitgegraven.

In het oostelijke stalgebouw werd voor de graafwerken gebruikgemaakt van een graafkraan van 5 ton met een tandeloze graafbak. Ook hier werd geleidelijk aan verdiept tot het maximaal te verstoren niveau (ca. 40cm). Hierbij werd in het oostelijke stalgebouw een oud vloerniveau en een hardplaats aangetroffen.

De registratie van aanwezige lagen gebeurde conform de CGP §8.6.1. Er werd geregistreerd aan de hand van foto's, beschrijvingen en coupetekeningen. Er werden enkele profielen geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen. Er werd steeds gelet op de aanwezigheid van mogelijke sporen en/of structuren binnen de vlakken, maar deze bleken niet aanwezig in de kelders van het woonhuis. Zoals reeds vermeld waren wel enkele sporen aanwezig binnen het oostelijke stalgebouw. Aangezien de muren van de gebouwen het gps-signaal belemmerde, werden alle sporen met de hand ingetekend. De geplaatste profielen werden manueel opgeschoond, gefotografeerd, beschreven en getekend op schaal 1:20. De profielrichting werd op het plan aangeduid.

De werfbegeleiding werd uitgevoerd op 13-15 oktober 2020 in de kelders van het hoofdgebouw en op 22 maart 2021 in het oostelijke stalgebouw.

Tijdens het veldwerk werden alle aanwezige vondsten ingezameld. Er werden geen stalen genomen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek gezien de afwezigheid van interessante en relevante contexten hiervoor.

1.4.2 Actoren

- Erkend archeoloog: Simon Claeys (2017/00184), Niels Janssens (2016/00131)
- Veldwerkleider: Katrien Van Den Berghe, Merel Van Eynde
- Archeoloog: Kathleen De Muer

Er werden geen andere specialisten geraadpleegd.

1.4.3 Afwijkingen ten opzichte van bekrachtigde Nota (ID 13970)

Er werd niet afgeweken van de werkwijze voorgesteld in de bekrachtigde Nota ID 13970.

1.4.4 Afwijkingen ten opzichte van code goede praktijk

Er werd niet afgeweken van de code van goede praktijk.

2 Assesmentrapport

2.1 Assessment sporen

De beschrijving van de geregistreerde sporen ins te vinden in hoofdstuk 3.3.2. De sporenlijst staat opgenomen in bijlage (hoofdstuk 6.3)

2.2 Assessment vondsten

Tijdens de aanleg van de zone onder de kelders van het woonhuis werden geen archeologische relevante vondsten gedaan.

Bij de aanleg van de zone onder het stalgebouw werden wel vondsten gedaan. Het gaat hier voornamelijk om botmateriaal, glasscherven en een handvol aardewerk. De meeste van deze vondsten werden aangetroffen op de verschillende vloerniveaus.

2.3 Assessment stalen

Er werden geen stalen genomen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek gezien de afwezigheid van interessante en relevante contexten hiervoor.

2.4 Potentieel voor wetenschappelijk onderzoek

Het aantreffen van een ouder vloerniveau in het oostelijke stalgebouw laat toe de oorspronkelijke functie van dit gebouw te herzien, waardoor ook de chronologie van de site verder verfijnt kan worden.

2.5 Uit te voeren onderzoek

Het archeologisch eindrapport zal de aangetroffen resten meer in context van de gehele site plaatsen door onder andere de vergelijking te maken met de resultaten van het bureauonderzoek en het uitgevoerde bouwhistorische en proefsleuvenonderzoek. Zo zal getracht worden de aangetroffen sporen en lagen beter te duiden.

Ook zal een meer gedetailleerde beschrijving van de aangetroffen resten gebeuren.

Het vondstmateriaal dient bestudeerd te worden en gekoppeld aan de gevonden sporen en structuren. Een doorgedreven analyse zal aan de hand van het weinig materiaal niet kunnen gebeuren, maar de vondsten kunnen helpen om bepaalde sporen relatief in de tijd te plaatsen.

2.5.1 Natuurwetenschappelijk onderzoek

Er werden geen stalen genomen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek gezien de afwezigheid van interessante en relevante contexten hiervoor. Hier zal dan ook geen verdere uitwerking nodig zijn.

2.5.2 Voorstel over het bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble

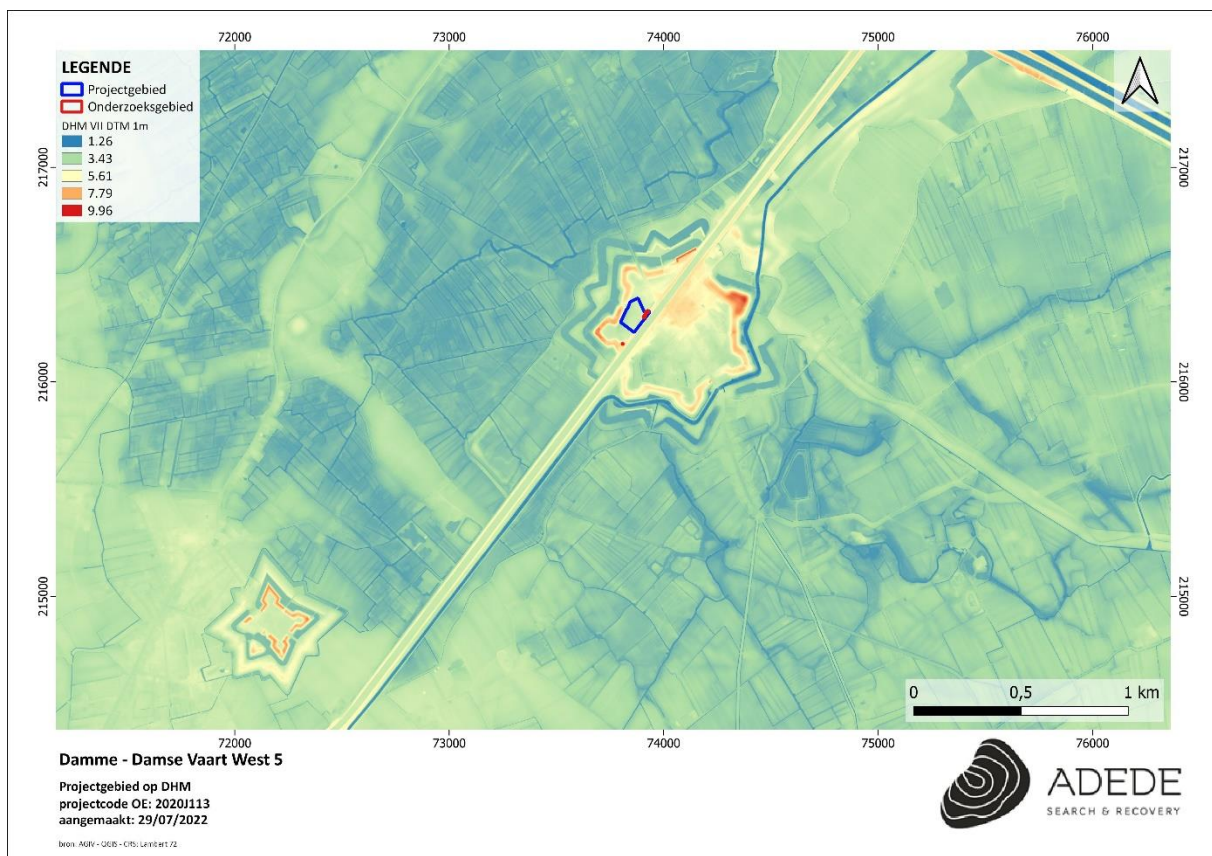
Er zijn geen afwijkende randvoorwaarden voor de conservering van het ensemble.

3 Interpretatie van de archeologische site

3.1 Kader van de archeologische site

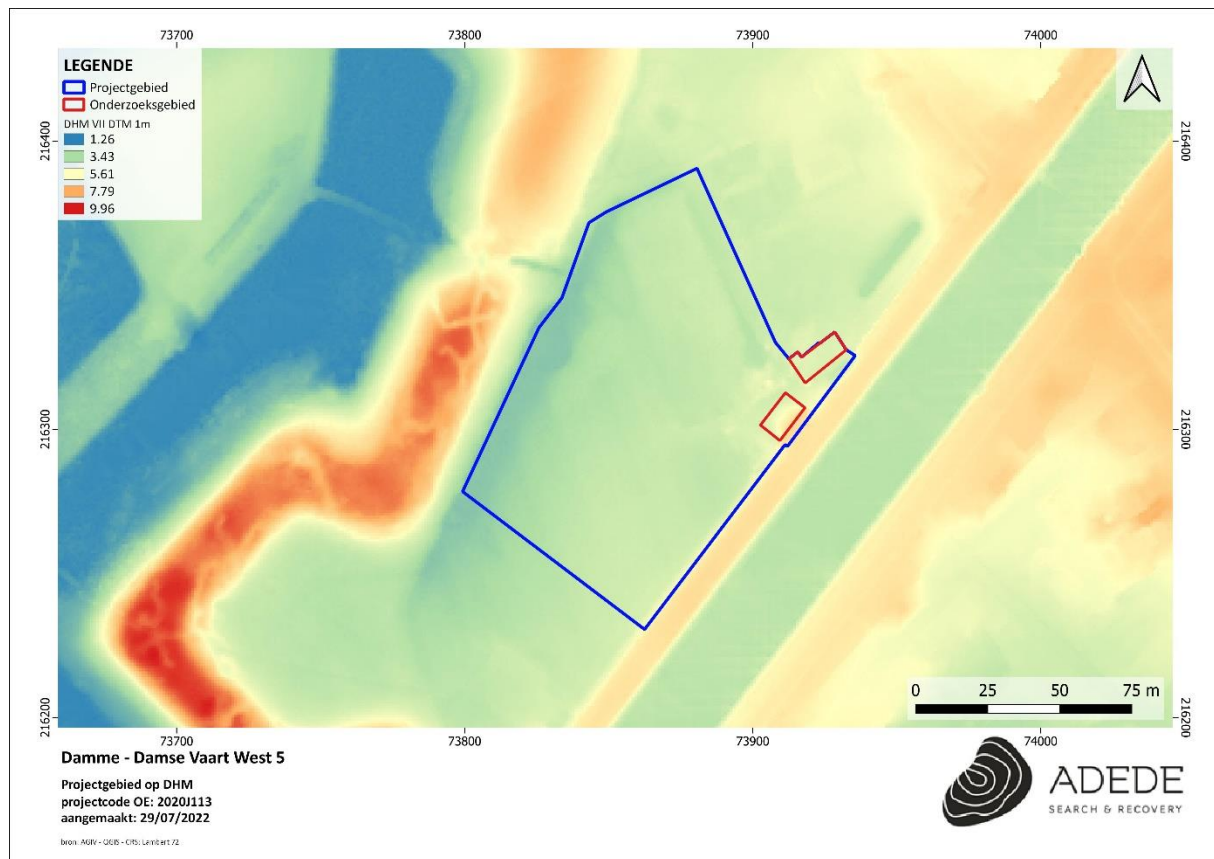
3.1.1 Landschappelijke ligging⁷

Het projectgebied is gelegen binnen de historische stadskern van Damme, ten noorden van de Damse Vaart. Deze waterloop is vandaag de dag de belangrijkste waterloop die Damme doorsnijdt. Hydrografisch behoort het projectgebied tot de Brugse polders in het deelbekken van de Zwinstreek. Op de traditionele landschappenkaart behoort het projectgebied dan ook tot de Kustpolders. In het algemeen is de historische stadskern van Damme hoger gelegen dan het omliggende landschap. Het omliggende landschap is eerder vlak en over het algemeen gelegen tussen 2 en 3,5m TAW met verhogingen richting Brugge en aan het Afleidingskanaal van de Leie en het Leopoldkanaal. Binnen de historische stadskern variëren de hoogtes tussen 3,5 en 8m TAW. Het projectgebied zelf is eerder vlak met een lichte afhelling naar het noordwesten. Over het algemeen is het projectgebied gelegen tussen 3,5 en 4,5m TAW, richting de weg (Damse Vaart West) loopt het hoogteverloop stek op naar 6m TAW.

Figuur 3: Locatie onderzoeksgebied op DHM

⁷ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/9761>, Bot, 2018, p 21-29.

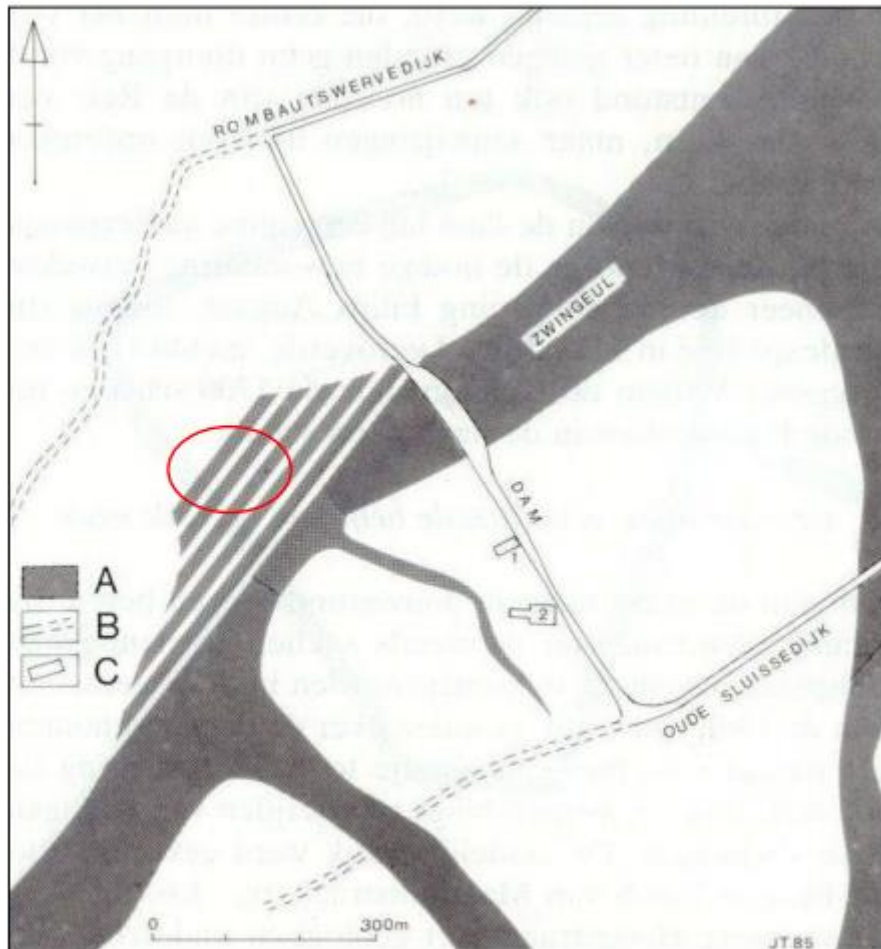
Figuur 4: Locatie onderzoeksgebied op DHM, detail

3.1.2 Historisch kader

Voor de 11de eeuw bevond de Noordzee zich nog ten oosten van Brugge. In de 1ste helft van de 11de eeuw kwam daar verandering in en werd het gebied weer door de mens ingenomen. Voor 1134 werd een dijk gebouwd om de zee tegen te houden. Deze dijk volgde vermoedelijk een kreek van het schorrengebied. Het bouwen van de dijken had ook economische effecten op Brugge, zij moesten voor handel nu gebruik maken van de krekken ten noordoosten van de stad. In 1134 werd de hoofdkreek verder uitgesneden toen de zee weer even binnendrong, dit resulteerde in het Zwin.

Het gebied werd vervolgens stapsgewijs ingepolderd. Als deel van deze inpoldering werd een dam die het Zwin afsloot aangelegd voor 1180. Aan deze dam dankte de historische stad zijn naam. Kort na het aanleggen van de dam ontstond waarschijnlijk een vissersnederzetting. De stad Brugge legde het kanaal van de Reie aan tussen de twee steden, waardoor de nederzetting in Damme snel uitgroeide tot een handelsnederzetting en voorhaven voor Brugge in de 13de eeuw.⁸

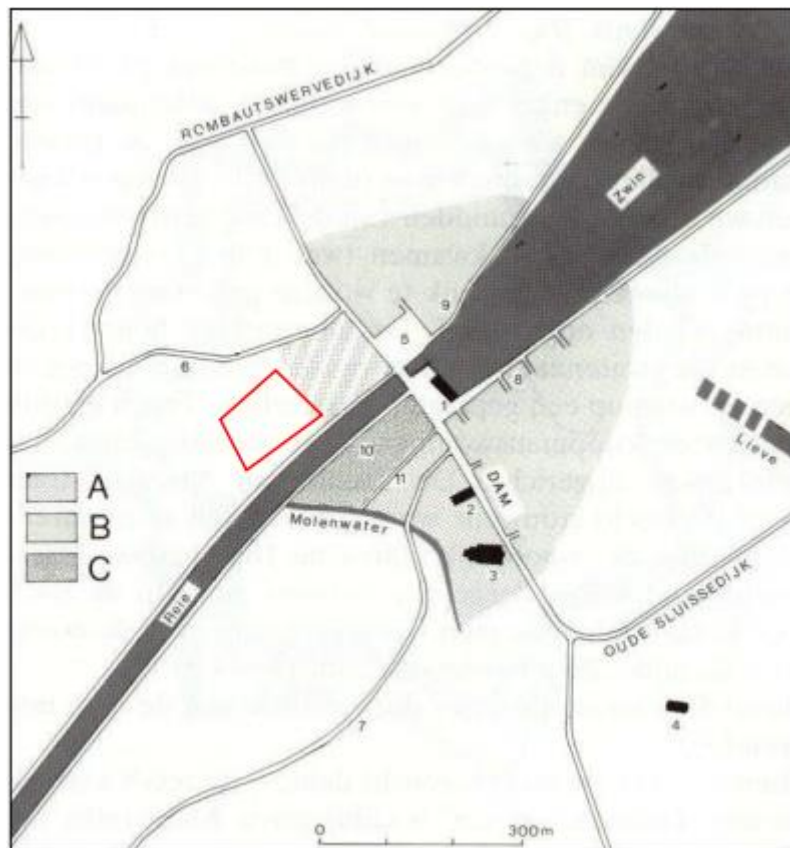
⁸ <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/damme> Termote 2022.

Figuur 5 Reconstructie van het landschap voor de stichting van Damme (12de eeuw) met aanduiding projectgebied. (A) Geul- en krenstelsel, (B) verloop en vermoedelijk verloop van de dijken, (C) gebouwen (1: Sint-Janshospitaal, 2: OLV-Kerk. (Termote, 1985, fig. 3)

Het oorspronkelijke gebied van de stad strekte zich uit tussen de Kattestraat (vroegere Vleeshouwersstraat), de perceelgrens van de verdwenen beek van het molenwater, de Kerkstraat en het kerkhof van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Deze laatst vernoemde kerk hoort samen met het Sint-Janshospitaal tot de oudste monumenten in de stad. Aan de zeezijde van de dam van de havenstad was een grote aanlegplaats aanwezig. In de tweede helft van de 13de eeuw zorgde de stadsuitbreiding ervoor dat ook gebieden voor de dam ingenomen werden door bewoning. In deze periode werd ook het kanaal van de Lieve afgetakt richting Damme zodat ook een rechtstreekse verbinding met Gent ontstond. Het einde van de 13de eeuw vormde het hoogtepunt van de stad.⁹

⁹ <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/damme> Termote 2022.

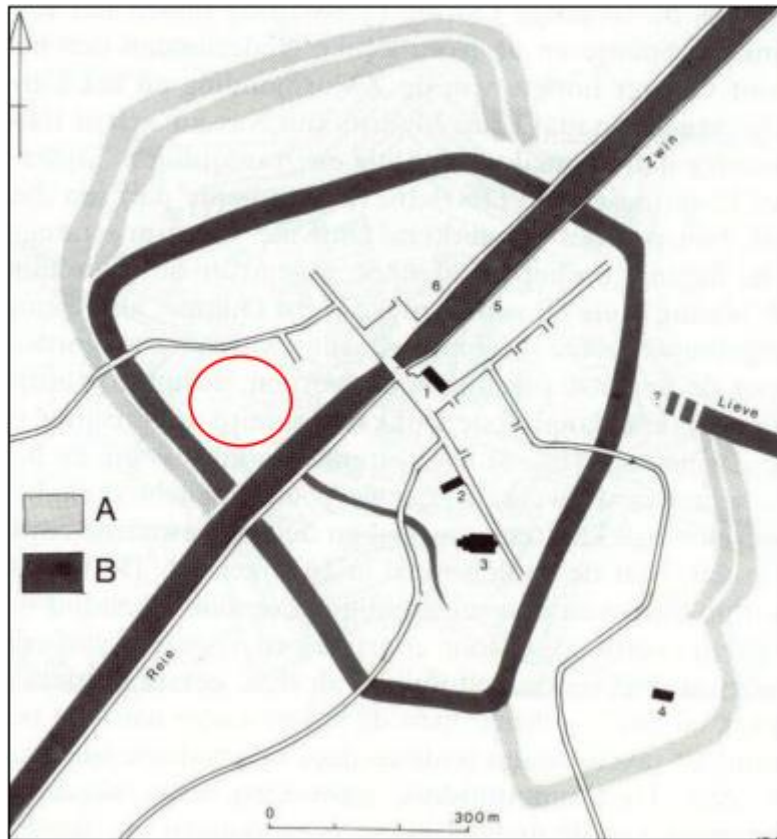

Figuur 6. Stadsontwikking van Damme tussen 1180 en 1218 met aanduiding projectgebied. (A) 12de-eerste helft 13de eeuw, (B) tweede helft 13de eeuw, (C) slikkengebied in 1267 aan de stad verkocht. (Termotte, 1985, fig. 4)

De volgende eeuw werd de rol van voorhaven voor Brugge overgenomen door Lamminsvliet (Sluis). Toch werden door Brugge nog enkele havenwerken ondernomen binnen Damme in de hoop de haven operationeel te houden, maar zonder het gewenste resultaat. De stad verloor dan ook zijn economische betekenis.

In 1297 werden de eerste versterkingen van de stad opgericht. De eigenlijke stadsomwalling werd pas op het eind van de 14de of het begin 15de eeuw opgetrokken, door de aanleg van verdedigingswerken uit de 17de eeuw is hier weinig van bewaard.¹⁰

¹⁰ <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/damme> Termote 2022.

Figuur 7 Laatmiddeleeuwse stadsomwalling met aanduiding projectgebied (Termote 1985, fig. 6)

Vanaf de 16de eeuw is ook steeds meer kaartmateriaal beschikbaar voor het projectgebied. Zo is op de kaart van Deventer zichtbaar dat het projectgebied in gebruik is als open terrein.

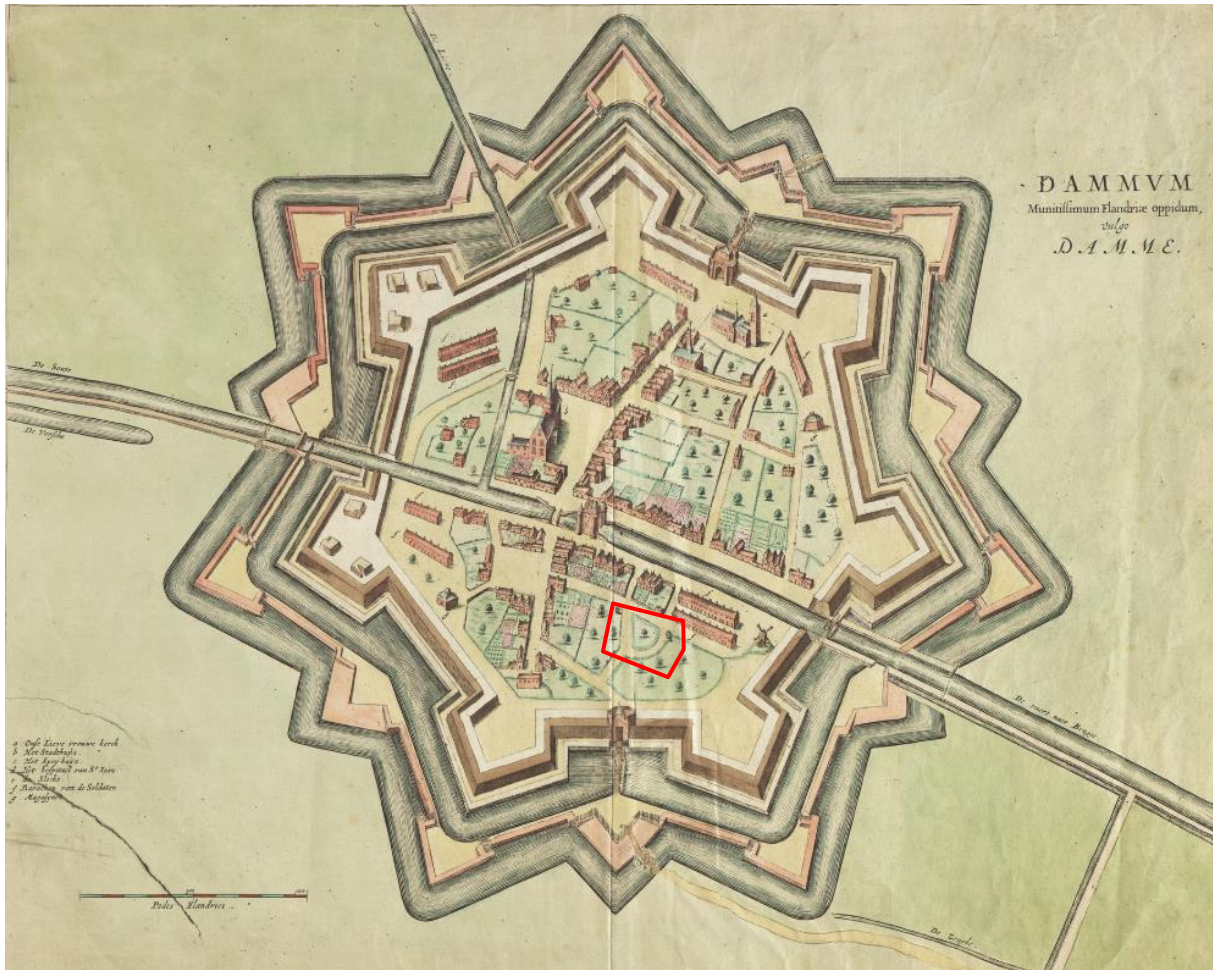

Figuur 8. Projectgebied op kaart van Deventer (1560) (bron: Cartesius)

Vanaf de 16de-17de eeuw nam een militaire functie het in de stad over van de economische functie. Tijdens de 80-jarige oorlog werd de stad door zijn strategische positie als militaire vestiging uitgebouwd. Door Spaanse ingenieurs werd een gebastioneerde verdedigingsgordel ontworpen, de bouwwerken hiervoor startten in 1616. De zevenhoekige hoofdwal bestond uit bastions verbonden door courtines en voorzien van een voorwal. Na het afwerken van deze eerste gordel legde men de contrescarpe aan, die bestond uit ravelijnen en bastions die door een bedekte weg verbonden waren. De stad behield zijn rol als militaire vestiging tot de tweede helft van de 18de eeuw.¹¹

Deze verdedigingsstructuren zijn goed zichtbaar op de kaart van Blaeu die hieronder weergegeven wordt. Het projectgebied licht hier in een groenzone doorsneden door enkele wegen, met een klein gebouw aan de straatzijde. De lange gebouwen die naast de molen zichtbaar zijn, zijn twee kazernes.

¹¹ <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/damme> Termote 2022.

Figuur 9. Projectgebied op Dammum munitissimum Flandriae oppidum, vulgo Damme door Johannes Blaeu, 1649 (bron: Cartesius)

Het oorspronkelijke verloop van de Damse Vaart, voor deze in 1810 rechtgetrokken werd (zie infra) is zichtbaar op onderstaande kaart van de vestiging van Damme uit 1702. Op deze kaart is binnen de aanduiding van het projectgebied bebouwing aanwezig. Het is mogelijk dat dit gebouw overeenstemt met het oostelijke stalgebouw binnen het projectgebied.

Figuur 10. Projectgebied weergegeven op het basisplan van de vesting Damme, 1702 (Parijs, Vincennes, Service Historique de l'Armée de Terre, Archives de l'inspection du Génie, SHAT).

De kaart van Ferraris is minder gedetailleerd, maar toont eveneens bebouwing binnen het projectgebied.

Figuur 11: Locatie projectgebied op Ferrariskaart, 1777 (bron: Geopunt)

Tot slot werd in 1810 de Damse Vaart gegraven, wat het stadszicht stek veranderde. Bij deze werken verdwenen enkele andere waterlopen uit het stadsbeeld.¹² Ook 18 woningen werden gesloopt om het kanaal te realiseren.¹³

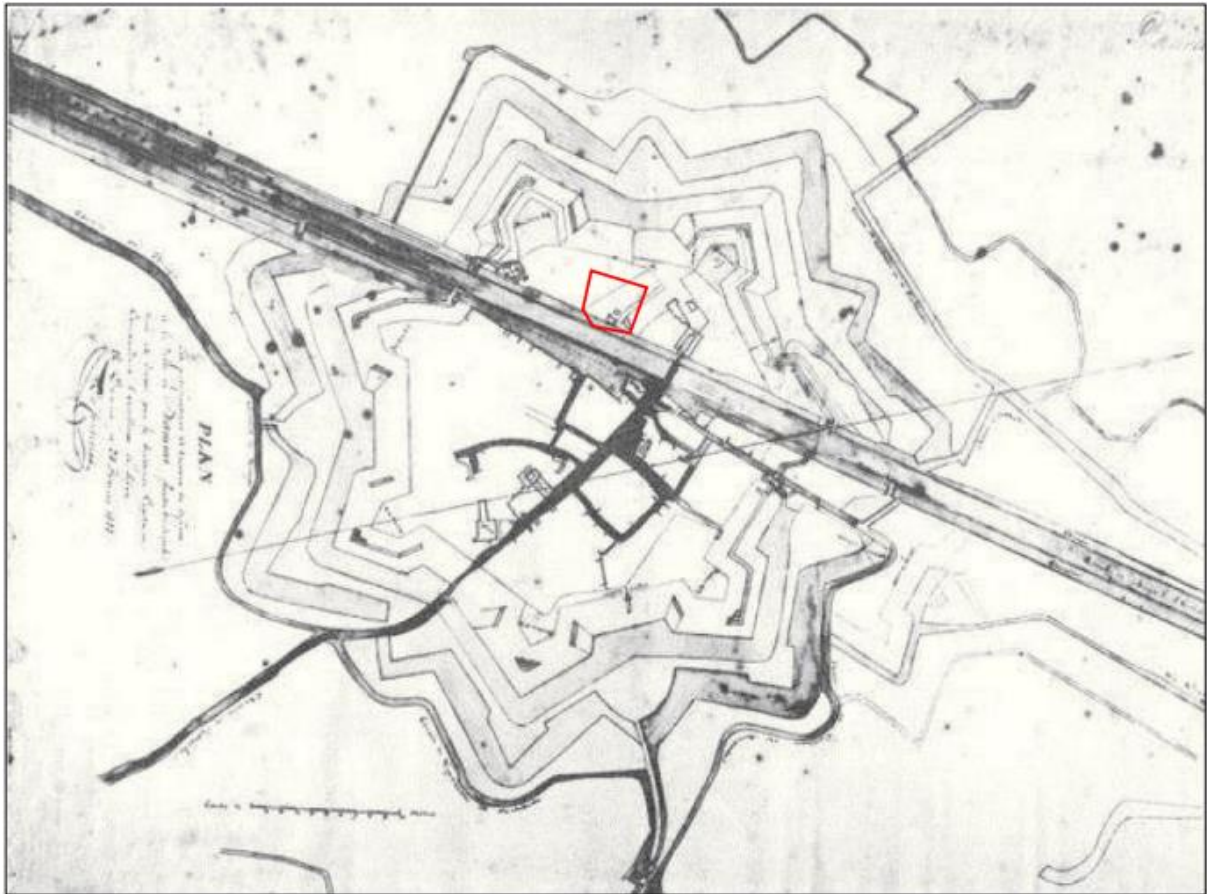
Na de Belgische Onafhankelijkheid (1830) werd overwogen de militaire vestiging in Damme weer nieuw leven in te blazen, om de militaire grens met Nederland te ondersteunen. Het plan van kapitein De Contreras (

Figuur 12) werd in deze periode vervaardigd. In 1839 verloor Damme voorgoed zijn militair belang nadat de geschillen met Nederland bijgelegd werden.¹⁴

¹² <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/damme> Termote 2022.

¹³ Termote en Zwaenepoel, 2020: p.35.

¹⁴ Termote en Zwaenepoel, 2020: p.35

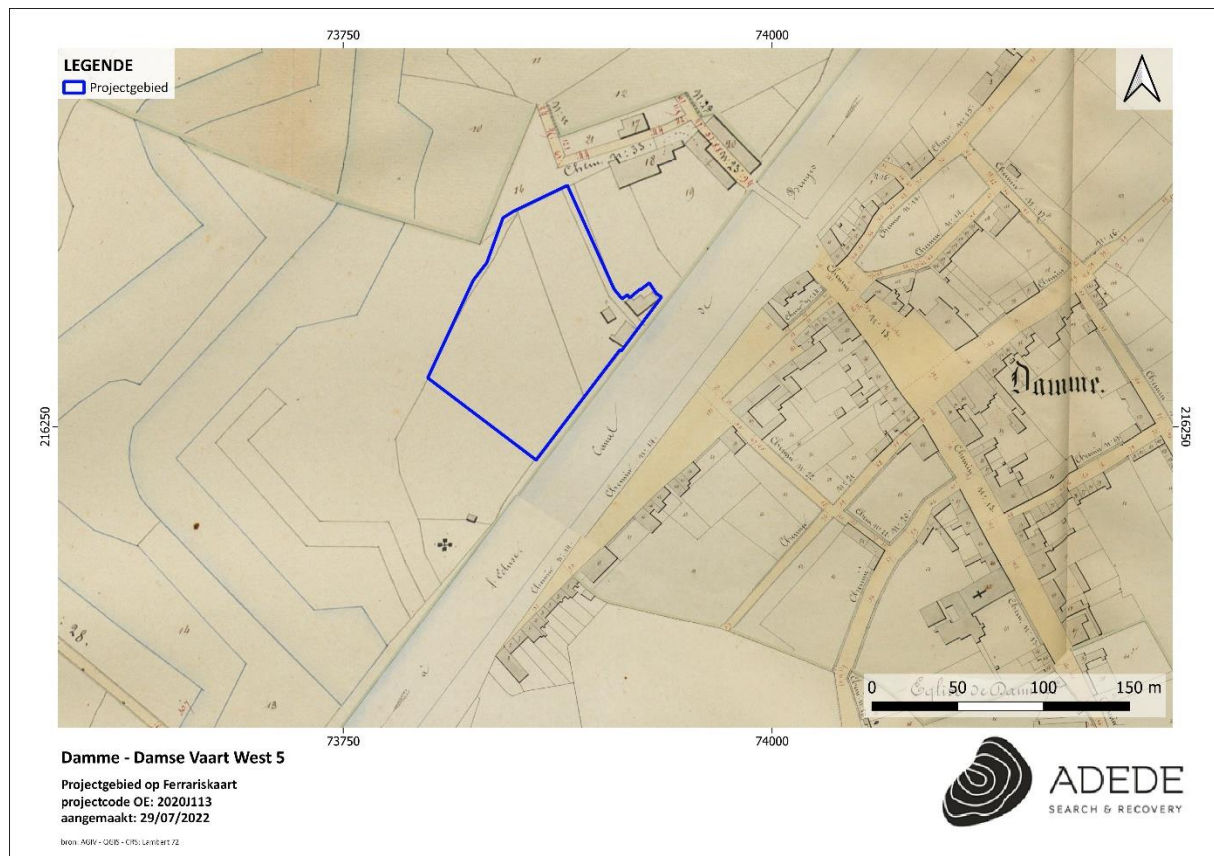
Figuur 12. Plan van de versterking Damme door kapitein de Contreras, 25 februari 1832 (Brussel, Legermuseum, Kaarten en Plannen, Fonds versterkingen, Damme A/1)¹⁵

Na de aanleg van de Damse Vaart evolueerde het noordelijke stadsgedeelte voornamelijk tot landbouwgebied.¹⁶

De Damse Vaart is duidelijk zichtbaar op de Atlas der Buurtwegen. Op deze kaart is eveneens een hoeve zichtbaar, de huidige hoeve valt hierop terug te brengen. De hoevewoning, het oostelijk stalgebouw en het voormalig aanwezige werkhuis zijn allemaal te herkennen.

¹⁵ Termote en Zwaenepoel, 2020: p. 36.

¹⁶ Termote en Zwaenepoel, 2020: p. 36.

Figuur 13: Locatie projectgebied op de Atlas der Buurtwegen, 1840 (bron: Geopunt)

Vanaf het midden van de 19de eeuw, toen de militaire functie verdwenen was, kende de stad weer een bevolkingstoename. Deze bevolkingstoename uitte zich voornamelijk in de verdere uitbouw van de binnenstad. Aan deze groei kwam een einde tijdens de Eerste Wereldoorlog. De Tweede Wereldoorlog bracht schade aan de stad met zich mee toen de brug opgeblazen werd, ook een V 1 trof de stad. Na de Wereldoorlogen steeg het kunsthistorische belang van de stad samen met het toeristische belang ervan.¹⁷

3.1.3 Archeologisch kader¹⁸

In de omgeving van het projectgebied wemelt het van de CAI-meldingen. Binnen het projectgebied zelf zijn CAI melding 226455 (het vooronderzoek met ingreep in de bodem) en CAI 152317 opgetekend. Deze laatste is gelegen aan het noordwestelijke deel van de Spaanse vestigingswallen en bestaat uit fragmenten van 13de -eeuwse Limoges-edelsmeedwerk heiligenfiguurtjes. Gelijkaardige heiligenfiguurtjes werden ook aangetroffen in een weide ten zuidoosten van het projectgebied (CAI 152316).

¹⁷ Termote en Zwaenepoel, 2020: p. 36-39.

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/> (Geraadpleegd op 01-08-2022)

Ten noordoosten van het projectgebied bevindt zich de Sint-Christoffelhoeve uit de 16de eeuw (CAI 157370). Ook de Korenmarkt was voor de aanleg van het kanaal ten noordoosten van het projectgebied gelegen. Op dit plein was ook een fontein (CAI 72199) aanwezig. Het water van de fontein was afkomstig van de vijver van Male en werd ondergronds doorheen de Reie naar de fontein gebracht. Ter hoogte van de voormalige Korenmarkt werd in 2019 eveneens een opgraving in de vorm van een werfbegeleiding uitgevoerd (2019H83). De geplande werken hadden hier echter al plaatsgevonden. Uit het onderzoek bleek dat de geplande werken zich voornamelijk in recente ophogingslagen bevinden die gelinkt worden aan de aanleg van de Damse Vaart aan het beging van de 19de eeuw en latere nivelleringswerken.¹⁹ Eveneens op de verdwenen korenmarkt was tussen de 14de en de 17de eeuw de Sint-Joriskapel aanwezig.

Bij werken aan de westelijke over ten noorden van de brug in 1982 (CAI 72171) werden veel fragmenten grijs middeleeuws aardewerk, onder andere van het Paffrath-type, aangetroffen in een kleiige laag. In een hoger gelegen zandlaag bevond zich voornamelijk rood aardewerk en steengoed. Ook werden enkele houten balken en kleine aantallen glas, keramische bouwelementen en metalen voorwerpen geregistreerd.

Ten zuiden van het projectgebied was voor de aanleg van de Damse Vaart de Kleine Brugse Poort, ook de Sint-Kristoffelpoort, aanwezig (CAI 72203). De poort kende mogelijk haar oorsprong in 1448. Naast de poort bevond zich een molen (CAI 150236). Vandaag de dag is op die locatie nog een windmolen uit 1867 aanwezig, dit is een vervanging van het 16de -eeuwse exemplaar dat er voordien stond, maar oorspronkelijk zou het om een watermolen gaan.

Ten westen van het onderzoeksgebied bevindt zich het restant van de stadsversterkingen (CAI 154103), de geschiedenis van deze verdedigingsgordel staat reeds beschreven in hoofdstuk 3.1.2. Op de locatie van de tweede buitenste gracht en de hoofdgracht van deze versterkingen (ten noorden van het projectgebied) werden vondsten uit de tweede helft van de 13de eeuw tot het begin van de 17de eeuw gerecupereerd (CAI 72210), deze vondsten dateren dus van voor de aanleg van de stervormige omwalling.

De hierboven vermelde CAI-indicatoren vormen een selectie uit alle waarden uit de omgeving. Een uitgebreider overzicht in te vinden in hoofdstuk 1.4.2.2 van het bureauonderzoek.²⁰

In de omgeving van het projectgebied werden ook al verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Zoals reeds vermeld voerde BAAC in 2019 een werkbegeleiding (ID 542, 2019H83) uit ter hoogte van Damse Vaart West 6, de resultaten van dit onderzoek staan hierboven eveneens al vermeld.

¹⁹ Verhaege en De Witte 2019.

²⁰ Bot en Willaert 2018: p. 40-56.

Ook ter hoogte van de Dammesteenweg werd een werkbegeleiding (ID 1390, 2019A370) uitgevoerd in 2019, ditmaal door Monument-Vanderkerckhove. Bij dit onderzoek werden muurfragmenten uit de 13de-17de eeuw aangetroffen, evenals delen van de bastionering uit de 17de eeuw.²¹

Vooronderzoeken werden uitgevoerd aan Speystraat 1 (ID 14990, 2020D275)²² en Speystraat 21 (ID 10898, 2019D79)²³, beiden zonder het aanraden van vervolgonderzoek. Ook aan Ketelstraat 9 (ID 16365, 2020J25 en 2020J75)²⁴ werd na een bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek door Ruben Willaert nv geen verder onderzoek aangeraden.

Ter hoogte van Kerkstraat 33 werd door Raakvlak een bureauonderzoek uitgevoerd in 2018 (ID 8438, 2018F15). Ter hoogte van dit perceel was een van de oudste gebouwen van Damme aanwezig, namelijk het Sint-Janshospitaal. Verder bevonden zich er ook enkele historische woningen, die met latere verbouwingen verdwenen zijn. Gezien de hoge archeologische verwachting werd een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten voorgeschreven.²⁵

Ter hoogte van Haringmarkt 7 werd in 2019 reeds een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (ID 11311, 2019E288). Dit proefputtenonderzoek bracht weinig archeologische sporen aan het licht. De enige sporen vallen terug te brengen op de vloer en achtergevel van een beluikhuisje uit de 18de-19de eeuw dat al gekend was via historische kaarten en fotomateriaal. Er werd geen verder onderzoek geadviseerd.²⁶

Ook ter hoogte van Pottenbakkersstraat 9-11 een bureauonderzoek uitgevoerd (ID 19383, 2021E129).²⁷ Het onderzoek wees op een hoge archeologische verwachting, gaande van de metaaltijden tot de nieuwste tijden. Er werd dan ook een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten voorgeschreven.

Het laatste archeologische onderzoek binnen het historische stadscentrum van Damme is het onderzoek aan Sleestraat 20 (ID 20409, 2021H336). Op deze locaties werden resten van de vroegere havengeul aangetroffen met resten van een beschoeiing, eveneens was ook een 15de -eeuwse afvallaaf aanwezig. Er werd een verdere verwerking van de resultaten voorgeschreven met een focus op de materiaalstudie en natuurwetenschappelijk onderzoek.²⁸

3.2 Stratigrafische opbouw

“De tertiaire lithostratigrafie van het projectgebied wordt gekenmerkt door het Lid van Oedelem, dat deel uitmaakt van de Formatie van Aalter. Deze formatie bestaat voornamelijk uit ondiep mariene of

²¹ Arnauts 2021.

²² Roelens et al. 2020.

²³ Willaert en Thys 2019.

²⁴ Willaert en Geyselbrecht 2020.

²⁵ Roelens et al. 2018.

²⁶ Roelens et al. 2019.

²⁷ Willaert 2021.

²⁸ Van den Dorpel en Polfliet 2021.

kustnabije zandige sedimenten en komt enkel voor in het noordoosten van West-Vlaanderen en het noordwesten van Oost-Vlaanderen. Het Lid van Oedelem bestaat uit een grijs fijn zand dat bovenaan zeer fossielhoudend is. Er kunnen drie niveaus met kalkzandsteenbanken voorkomen. Het lid is gesedimenteerd in distributiegeulen in een wadden- of riviermondingsomgeving, terwijl verder naar het oosten (in de streek rond Gent) er eerder lagunaire omstandigheden heersten.

De bovenliggende quartaire bodem wordt beschreven als het Quartair Type 13c. Dit type bestaat uit een basis van getijdenafzettingen (marien en estuarien) van het Eemiaan gevolgd door fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. Bovenop deze fluviatiele afzettingen is een eolische afzetting (zand tot zandleem) aanwezig van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. Deze afzetting kan hellingsafzettingen van het Quartair bevatten en kan lokaal afwezig zijn. De top bestaat uit getijdenafzettingen van het Holoceen (marien en estuarien).”²⁹

Op de bodemtypekaart wordt voor het projectgebied bodemtype OT weergegeven. Dit zijn sterk vergraven bodems waarbij de aanwezige bodem al volledig verstoord kan zijn. De zuidoostelijke rand wordt ingedeeld volgens bodemtype OB. Dit zijn sterk door de mens verstoorde bodems, waarbij de verstoring het gevolg is van verharding of bebouwing.

In het hoofdgebouw konden de meeste en de diepste profielen aangelegd worden.

In het hoofdgebouw werden onder de bestaande vloerniveaus een vijftal lagen aangetroffen. Onderstaand profiel werd geregistreerd net naast de keldermuur in het zuidelijke deel van de kelder. Op deze locatie (langs de muren) moest er dus wat dieper gegraven worden om de funderingen te kunnen verstevigen.

Geen van deze lagen was van natuurlijke oorsprong, ze bevatten allemaal nog relatief grote brokken baksteen en mortel. In de meer onderaan gelegen laag 4 kon er zelfs nog steenkoolgruis herkend worden, vermoedelijk stook-afvalresten van de kachel.

In het noordelijke deel van de kelder bleek een gelijke stratigrafie aanwezig te zijn.

Het aangelegde vlak met een diepte van 40cm was veelal in laag 3 gelegen. Dit was de eerste puin- en steenkoolrijke laag gelegen onder de vlijlaag voor de aanwezige vloerniveaus.

Bij de afbraak van de trappartij in het westen van het woongebouw werd eveneens een profiel geregistreerd. Dit toonde één bruingrijs pakket waarin vele puinfragmenten en steenkoolgruis te vinden was.

²⁹ Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 47-48.

Figuur 14: Profiel zuidelijk deel van de kelder

Figuur 15: Profiel noordelijk deel kelder woongebouw

Figuur 16: Profiel naast westelijke trappenrij

De aanwezigheid van enkel puinrijke lagen komt sterk overeen met wat reeds gekend was voor de onmiddellijke omgeving. Ook tijdens het proefsleuvenonderzoek werden in proefsleuven 1 en 2, gelegen vlakbij het woongebouw, enkel dergelijke lagen aangetroffen. In proefsleuf 2 waren deze lagen tot minstens 140cm onder het maaiveld aanwezig. Op ongeveer 160cm bleek er een afvallaag aanwezig te zijn en op 200cm diepte kon de moederbodem herkend worden. Onder de kelder konden geen van deze lagen herkend worden, terwijl deze diepte wel bereikt werd. Er kan derhalve besloten worden dat de originele bodem hier reeds sterk verstoord werd, vermoedelijk bij de bouw van het gebouw en dus bij de aanleg van de kelder.

Het profiel aangelegd ter hoogte van de trap komt sterk overeen met de situatie in de tijdens het proefsleuven aangelegde en net ten westen ervan gelegen proefsleuf 1. Ook hier bleek een bruin pakket met puinresten en steenkoolgruis aanwezig³⁰.

³⁰ Thomas, Van Den Berghe, De Mey 2019, 50

Ook de werfbegeleiding aan Damse Vaart West 6 leverde een gelijkaardig profiel op. In dat profiel waren enkel ophogingslagen aanwezig die gelinkt werden aan de aanleg van de Damse Vaart in 1810 en latere nivelleringswerken van het terrein.³¹

In het oostelijke stalgebouw kon slechts een klein profiel van ongeveer 20cm onder het archeologische vlak aangelegd worden. Onder de vloerniveaus in het eerste archeologische vlak werden geen andere relevante archeologische sporen aangetroffen. Hier bleken enkel puinrijke pakketten, vermoedelijk ophogingslagen, aanwezig te zijn. In het vlak werden deze geregistreerd onder het spoornummer 11.

Figuur 17: Klein profiel onder vloerniveau spoor 6

3.3 Beschrijving archeologische site

3.3.1 Opbouw van de archeologische site

Het onderzoeksgebied is gesitueerd binnen twee gebouwen, namelijk in de kelder van een woongebouw en in een voormalig stalgebouw. Aan de oppervlakte waren enkel vloerniveaus zichtbaar. In het woongebouw ging dit om enerzijds een cementvloer (in het zuidelijk deel) en anderzijds een vloer in cementtegels, aan elkaar gezet met cement. Het gaat hier met andere woorden om eerder recent te dateren structuren.

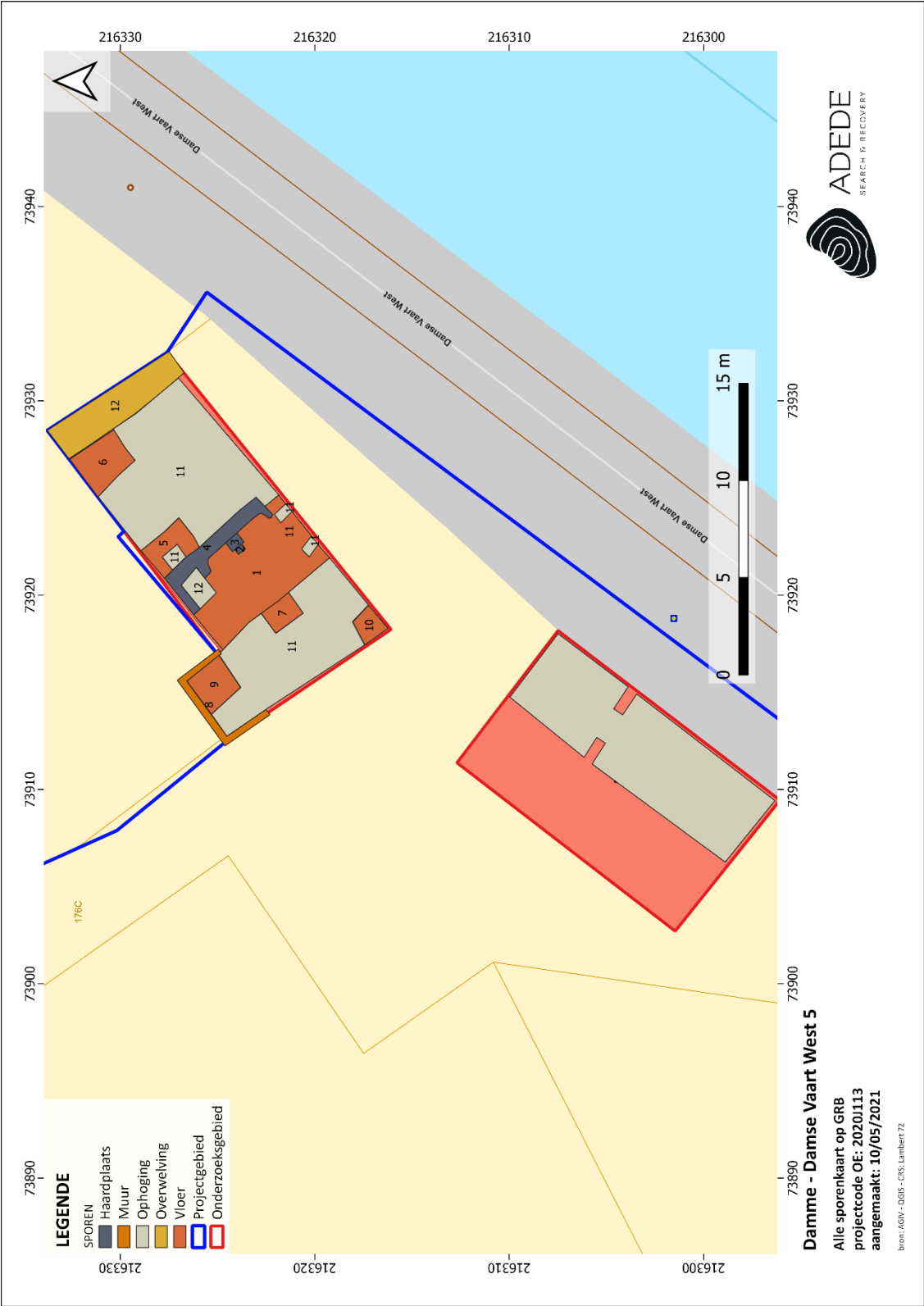
³¹ Verhaeghe en De Witte 2019, 38-42.

In de voormalige stal bleek een vloerniveau aanwezig te zijn bestaande uit kasseien die los bij elkaar lagen.

Uit een bondig bouwhistorische studie, opgenomen in de nota behorende tot dit project, kwam volgende conclusie met betrekking tot deze gebouwen:

“Op basis van analyse van het historische kaartmateriaal en de gebruikte baksteentypes kan worden gesteld dat de 3 oorspronkelijke hoofdbestanddelen van de hoeve (woonhuis, werkhuis en stalgebouw) gebouwd werden in de periode 1810 en 1832 met recuperatiesteen die teruggaat tot constructies van het middeleeuwse stadsareaal (baksteentypes tot 13de/14de eeuw) dat verdween bij aanleg van het Spaans Bastion begin 17de eeuw en constructies die verdwenen bij de versnelde afbouw van het militaire patrimonium in de tweede helft van de 18de eeuw. Andere aangebouwde structuren dateren van de tweede helft van de 19de of 20ste eeuw. Gezien het woonhuis evenwijdig is georiënteerd t.o.v. de in 1810 aangelegde Damse vaart, is een eventuele oorspronkelijke kern uit de 18de eeuw niet plausibel. Bouwsporen of bouwnaden geven daar ook geen indicatie voor. Het stalgebouw daarentegen ligt wel loodrecht georiënteerd op de oude Werfstraat en het L-vormige grondplan lijkt ook overeen te stemmen met een in 1702 gedocumenteerde inplanting. Alhoewel de gebruikte bouwmaterialen (gelijke types recuperatiesteen, arduinen hoekstenen) wijzen op een gelijktijdige bouwphase als het woonhuis en het werkhuis mag niet worden uitgesloten dat het grondplan, mogelijks de funderingen of zelfs delen van muren van het stalgebouw teruggaan op een 18de -eeuwse kern.”³²

³² Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 32.

Figuur 18: Alle-sporenplan

Figuur 19: Foto's van zuidelijk kelderdeel (boven) en noordelijk kelderdeel (onder) van het woongebouw

Er bleken geen relevante archeologische sporen aanwezig te zijn onder het vloerniveau van het hoofdgebouw. Er werden daar dan ook geen spoornummers uitgedeeld. Er werden onder de bestaande vloerniveaus enkel subrecente ophogingslagen aangetroffen, deze werden reeds beschreven in hoofdstuk 3.2.

In het stalgebouw bleek 40cm onder de kasseien vloer toch enkele fragmenten van een ouder vloerniveau, inclusief een haardplaats, aanwezig te zijn.

Figuur 20: Deel van de kasseivloer in het stalgebouw (links) en opdeling voor vee (rechts)

3.3.2 Analyse archeologische structuren

De meeste sporen werden aangetroffen in het oostelijke stalgebouw. In het hoofdgebouw werd enkel een ophogingspakket waargenomen. Hieronder zullen dus voornamelijk de sporen uit het oostelijke stalgebouw besproken worden, tenzij anders aangegeven wordt.

3.3.2.1 Beschrijving sporen en structuren (oostelijk stalgebouw)

Het stalgebouw had voor aanvang van dit onderzoek een kasseien vloer. In functie van de geplande werken diende ongeveer 40cm verlaagd te worden ten opzichte van deze kasseien vloer.

Op dit niveau bleken er verschillende archeologisch relevante sporen aanwezig te zijn. Het gaat in de meeste gevallen om oudere vloerniveaus maar ook de restant van een haardplaats werd teruggevonden. Dit geeft ten minste aan dat het gebouw niet altijd een functie als stal had, maar dus in het verleden gebruikt werd als woongebouw.

Haardplaats

Een open haardplaats was centraal in het oostelijke stalgebouw gelegen. De haardplaats verdeelde het gebouw in twee ruimtes. De enkele, gotische, open haard werd gebouwd met hergebruikte bakstenen. Er waren bijna uitsluitend halve, driekwart of brokken baksteen gebruikt. Gehele stenen leken bijna niet aanwezig te zijn. De wanden van de haard bleken niet bewaard te zijn. Wel was op de vuurplaats zelf nog een afbakening met zwartgeblakerde bakstenen met rode kern (14 x 6 x 3,5cm) aanwezig, deze waren zowel vlak als op de kant gelegd. Ook was een vlakke zwartblauwe natuursteen van 49 bij 42cm in het zuidwesten voor de haard gelegen.

Figuur 21: Zicht op de haardplaats

Vloeren

Aan weerszijden van de haard bleken er vloerfragmenten bewaard te zijn. In de ruimte ten noordoosten van de haard waren slechts twee vloerfragmenten bewaard (sporen 5 en 6). Deze bestonden beiden uit oranje bakstenen van formaten 22x11x4,5 en 21x10x6,5cm en waren aan elkaar gezet met een grijze kalkmortel. Onder de vloeren was steeds een zeer dunne vlijlaag zichtbaar van los geel zand. De bakstenen waren simpelweg naast elkaar gelegd op de vlakke zijde. Het baksteenformaat is kleiner dan de formaten die in de 14de tot 16de eeuw het meest gebruikt werden in Damme. In Damme was een baksteenmaat van 26 cm à 28 cm op 11 à 13 cm en 5,5 tot 6,5 cm gebruikelijk in de 14de eeuw. Einde 15de eeuw en begin 16de eeuw was de maat 24 x 11-12 x 5 cm courant. De baksteenformaten stemmen beter overeen met de Kleinere bakstenen die in de 15de eeuw courant waren in Brugge.³³

Aansluitend op de haard werd in de zuidwestelijke ruimte een gefragmenteerde vloer van rode plavuizen (spoor 1 – plavuizenformaat 18,5x18,5x2cm), die aan elkaar waren gezet met een grijze

³³ Patrouille 1997/1998, 256.

kalkmortel, blootgelegd. Bovenop de vloer was op een later moment een witte kalkmortellaag aangebracht.

Figuur 22: Zicht op de haard en op de vloer spoor 1

Tegen dit spoor 1 aan lag spoor 7, een vloerfragment dat deels uit dezelfde plavuizen bestond, maar waarin ook kalksteen en een arduinen blok (30 bij 60cm) waren verwerkt.

Figuur 23: Zicht op spoor 7

Verder werden nog enkele kleinere bakstenen vloerfragmenten aangetroffen, bv. in de meest zuidoostelijke hoek van het gebouw (spoor 10). Dit vloerfragment bestond uit gele, oranje en rode bakstenen van 22 bij 11cm met een witte kalkmortel. Deze bakstenen zijn korter dan de bakstenen die in Damme courant gebruikt werden in de 14de tot 16de eeuw,³⁴ de breedte van de stenen stemt wel overeen. De gebruikte stenen stemmen beter overeen met de stenen die in de 15de eeuw in Brugge gebruikt werden.³⁵ Ook in de kleine zij-aanbouw van de voormalige stal (spoor 9) was nog een fragment van de vloer bewaard. Deze is eveneens opgebouwd uit geel, oranje en rode bakstenen (27,5x15x ?cm en 22x12x5cm) met eveneens een witte kalkmortel. Het grootste baksteenformaat stemt wat betreft de afmetingen overeen met de Brugse moef die tijdens het bouwhistorisch onderzoek ook in het stalgebouw gestapeld lagen. Bij het bouwhistorisch onderzoek werden deze moefen in de 13de eeuw geplaatst.³⁶ In een oven uit Ramskapelle werden ook bakstenen van gelijkaardige formaten (27-28 x 12-13 x 5,5-6cm) gevonden die te dateren zijn tot het begin van de 14de eeuw.³⁷ Het gebruik van dit soort stenen in de vloer van het gebouw wijzen op herbruik van oudere materialen.

De verschillende vloerniveaus zijn vermoedelijk ten vroegste terug te brengen tot de tweede helft van de 17de eeuw. Op kaarten uit de 16de en het begin van de 17de eeuw is op de locatie van het stalgebouw,

³⁴ Patrouille 1997/1998, 256.

³⁵ Patrouille 1997/1998, 256.

³⁶ Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 25.

³⁷ Patrouille 1997/1998, 253.

waarmee de vloeren duidelijk in verband staan, nog geen bewoning zichtbaar. Dit is slechts ten vroegste op een plan van 1702.

Muren

Bij de zij-aanbouw werd overigens ook de afgebroken muurrestant (spoor 8) nog geregistreerd. Dit bestond uit afwisselende lagen koppen en stekken, maar aangezien maar twee bouwlagen van deze muur bewaard was, kan het gebruikte verband niet achterhaald worden.

Overwelfing

In het uiterste zuiden van het stalgebouw bleek een kelderruimte aanwezig te zijn, die vermoedelijk eerder later werd toegevoegd (spoor 12). Deze ruimte, bestaande uit tongewelf, vloer en muren, was volledig opgebouwd uit oranje en gele bakstenen van formaat 21x10x4,5cm en een harde, grijze cementmortel. De binnenzijde van deze kelder was gecementeerd. Het gaat hier vermoedelijk om een laat 19^e-20ste-eeuwse bouwphase. Het gebruik van cement kent namelijk pas zijn opkomst in de 19de eeuw.³⁸ Na het afbreken van het gewelf en een deel van de vloer diende deze dieperliggende kelder opgevuld te worden om de geplande werken te kunnen realiseren.

Figuur 24: Overzicht over recente kelder met tongewelf

³⁸ Le Noir 2017, 60.

Ophoging

Onder de vloerniveaus in het oostelijke stalgebouw werden geen andere relevante archeologische sporen aangetroffen. Hier bleken enkel puinrijke pakketten, vermoedelijk ophogingslagen, aanwezig te zijn. In het vlak werden deze geregistreerd onder het spoornummer 11.

Dit ophogingspakket was nog dieper aanwezig onder de 40cm diep gelegen vloer, minstens tot 20cm eronder.

Figuur 25: Klein profiel onder vloerniveau spoor 6

3.3.1 Beschrijving werfbegeleiding woongebouw

Bij de afbraak van de vloeren kon duidelijk gezien worden dat ze bestonden uit een laag bakstenen en zeer harde blauwgrijze cementmortel, waarop ofwel een laagje cement (in het zuidelijke deel) ofwel cementtegels (noordelijke deel woongebouw) werd geplaatst.

De opbouw van de verschillende ophogingspakketten werden reeds besproken in hoofdstuk 3.2.

Onder de bestaande vloerniveaus werden enkel een vijftal lagen aangetroffen. Geen van deze lagen was van natuurlijke oorsprong, ze bevatten allemaal nog relatief grote brokken baksteen en mortel. In de meer onderaan gelegen laag 4 kon er zelfs nog steenkoolgruis herkend worden, vermoedelijk stookafvalresten van de kachel. Vooral in Vlaanderen werd reeds in de 16de-17de eeuw op relatief grote schaal steenkool geïmporteerd vanuit Engeland. De invoer bleek ook noodzakelijk. Aan het einde van de 16de eeuw bleken de houtreserves, alsook de turfreserves in de zuidelijke Nederlanden, op te raken waardoor nieuwe energiebronnen moesten worden aangeboord. Naar de 18de, en zeker de 19de eeuw toe, groeide deze industrie uiteraard zeer sterk, vooral het huiselijk gebruik ervan is in deze periode sterk gegroeid.³⁹

In het noordelijke deel van de kelder bleek een gelijke stratigrafie aanwezig te zijn.

Het aangelegde vlak met een diepte van 40cm was veelal in laag 3 gelegen. Dit was de eerste puin- en steenkoolrijke laag gelegen onder de vlijlaag voor de aanwezige vloerniveaus. In deze laag werden geen sporen onderscheiden.

³⁹ *Vanden Broeke 1995, 967-970*

3.4 Culturele en natuurwetenschappelijke vondsten

3.4.1 Culturele vondsten

Tijdens de aanleg van de zone onder de kelders van het woonhuis werden geen archeologische relevante vondsten gedaan.

Bij de aanleg van de zone onder het stalgebouw werden wel vondsten gedaan. Het gaat hier voornamelijk om botmateriaal, glasscherven en een handvol aardewerk. De meeste van deze vondsten werden aangetroffen op de verschillende vloerniveaus. Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de aangetroffen vondsten.

Tabel 1. Samenvatting van aangetroffen vondsten

Inventarisnr.	WP	Spoor	Vlak	Materiaal categorie	Aantal	Datering	Beschrijving
0001	Stal	5	1	Bot			Muis
0002	Stal		1	Bot	1		Metapodium rund
0003	Stal	6	1	Aardewerk	1		Grijs aardewerk: aanzet oor
0004	Stal		1	Metaal	2		Nagels
0005	Stal	1	1	Glas	2		Groen flesglas en doorschijnend vensterglas
0006	Stal	10	1	Bot	3		Rib rund + fragment schouderblad + rib
0007	Stal	10	1	Aardewerk	2		Baksteenfragment en rood geglaazuurd

Vondst 1 betreft het geraamte van een muis dat zich boven spoor 5 bevond. De muis is waarschijnlijk tijdens zijn leven tussen het oudere vloerniveau (het archeologische vlak) en het nieuwe vloerniveau beland en heeft de uitweg niet meer gevonden. Deze vondst is dan ook van beperkte archeologische waarde.

De tweede vondst is een metapodium van een rund. Deze bevond zich in een van de ophogingspakketten.

Figuur 26: Vondst 2

Vondst 3 is de aanzet van een oor in (fijn) grijs, gedraaid aardewerk. Het fragment heeft een lichtgrijs baksel en een donkergrijs oppervlak. Gedraaid fijn grijs komt voor vanaf de 12de eeuw.⁴⁰

Figuur 27: Vondst 3 (links) en vondst 4 (rechts)

Vondst 4 bevond zich niet in relatie tot een spoor en omvat twee nagels. Vondst 5, dat op spoor 1 gelegen was, bevat twee glasscherven. Een is afkomstig van een groene fles en het andere is doorzichtig vensterglas.

Vondst 6 bestaat uit drie stukken dierlijk bot dat aangetroffen werd boven spoor 10. Het gaat om een ribfragment van een rund, een ribfragment met snijsporen (rode pijl bij Figuur 28) en een fragment van een schouderblad.

⁴⁰ De Grootte 2014, 104.

Figuur 28: Vondst 6 (links) en vondst 7 (rechts)

Vondst 7 werd eveneens boven spoor 10 gevonden. Het gaat om een klein baksteenfragment en een oxiderend gebakken scherf met geglaazuurde binnenkant en verbrandde buitenkant. De verdikte vorm bovenaan in vergelijking tot onderaan doet vermoeden dat het om een rand gaat, de top is echter afgebroken, waardoor het niet mogelijk is de randtypologie te bepalen. Het is dan ook moeilijk deze vondst te dateren.

3.4.2 Natuurwetenschappelijke vondsten

Er werden geen stalen genomen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek gezien de afwezigheid van interessante en relevante contexten hiervoor.

3.5 Datering en interpretatie archeologische site

Aangezien weinig in detail dateerbare vondsten aangetroffen werden en er geen natuurwetenschappelijke dateringen voorhanden zijn, kunnen deze technieken niet gebruikt worden voor het bekomen van een datering voor de oudere vloer en haard in het oostelijke stalgebouw. Bijkomend wijzen de gebruikte baksteentypes op herbruik van stenen uit ten vroegste de 13de/14de eeuw en kunnen deze ook niet als daterend element worden aangewend. Dit herbruik is in lijn met de vaststellingen die gedaan werden op de muren van de aanwezige gebouwen tijdens het bouwhistorisch onderzoek.⁴¹ Om een idee te krijgen van de datering van de structuren moet dus teruggevallen worden op het historische kaartmateriaal van Damme.

⁴¹Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 32.

De eerste kaart waarop duidelijk bebouwing te zien is binnen het projectgebied, is het Vestigingsplan van Damme uit 1702 (

Figuur 10). Op deze kaart is een L-vormig gebouw aanwezig dat loodrecht georiënteerd is op de voormalig aanwezige Werfstraat. De inplanting van dit gebouw stemt goed overeen met het oostelijke stalgebouw. Op een eerdere kaart uit 1649 (Figuur 9) is op de locatie enkel een kleine structuur waar te nemen. Op basis van het verschil tussen deze twee kaarten kan dus gesteld worden dat het oostelijke stalgebouw waarschijnlijk opgetrokken werd in de tweede helft van de 17de eeuw (tussen 1649 en 1702). Het laatmiddeleeuws aardewerk dat boven de vloer aangetroffen werd kan hier ook secundair beland zijn, het gaat namelijk om zeer kleine aantallen aardewerk.

Op basis van het kaartmateriaal was de functie van het gebouw aan de Werfstraat nog niet duidelijk, daar heeft de werfbegeleiding verandering in gebracht. Op basis van de resultaten van het veldwerk, waarbij een ouder vloerniveau en een openhaard aangetroffen werden in dit gebouw, kan een betere

inschatting gemaakt worden van de functie van dit gebouw. De aanwezigheid van een openhaard wijst namelijk op een bewoningsfunctie.

Op de Ferrariskaart is een bijkomend L-vormig gebouw aanwezig tegenover het oostelijke “stalgebouw”, dit lijkt niet overeen te stemmen met het hoofdgebouw. Wel dient opgemerkt te worden dat de Ferrariskaart, minder nauwkeurig is dan andere kaarten. Op de kaart van Kapitein Contreras uit 1832 (Figuur 12) zijn voor het eerst drie gebouwen aanwezig binnen het projectgebied. Dit lijkt de eerste weergave van de hoeve als geheel. Hetzelfde beeld wordt getoond op de Atlas der Buurtwegen. Op basis van de oriëntatie van het hoofdgebouw ten opzichte van de Damse Vaart, werd in het bouwhistorisch onderzoek gesteld dat het hoofdgebouw waarschijnlijk pas na de constructie van de Damse Vaart in 1810 opgetrokken zou zijn. De inplanting van het woonhuis kan dus met grote waarschijnlijkheid tussen 1810 en 1832 geplaatst worden.⁴²

Het is mogelijk dat het oostelijke gebouw na de constructie van het hoofdgebouw zijn functie als woning verloor en werd omgebouwd tot stal, een gewelf werd geconstrueerd in de 19de-20ste eeuw. Bij de ombouwing werd raakte ook de oorspronkelijke vloer en haard in onbruik en werden deze begraven onder een ophogingspakket en een laag kasseien die de nieuwe vloer vormden. Deze vaststellingen gaan in tegen de veronderstelling van gelijktijdigheid tussen de twee gebouwen die in het bouwhistorisch onderzoek werd voorgesteld op basis van de gebruikte materialen.⁴³

3.6 Synthese

De onderzochte gebouwen zijn sinds 1986 opgetekend als beschermd monument en sinds 2009 aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed.⁴⁴ De site is gelegen binnen de historische stadskern van de stad Damme, meer bepaald binnen het noordwestelijke stadsareaal. Dit deel is altijd door een waterloop afgesloten geweest van het zuidoostelijke stadsdeel dat intensiever bewoond werd. Binnen het plangebied zelf is de eerste bebouwing op historisch kaartmateriaal te dateren tot het begin van de 18de eeuw, het gebouw aan de Werfstraat dat later het oostelijke stalgebouw werd, lijkt gebouwd in de tweede helft van de 17de eeuw. Dit gebouw had oorspronkelijk een residentiele functie en werd pas in een latere bouwphase omgebouwd tot stal. Deze residentiele functie bleek uit de aanwezigheid van een oudere vloer met openhaard onder de vloer van de stal.

De overige bebouwing op het terrein lijkt meer dan een eeuw later opgetrokken te zijn, na de aanleg van de Damse Vaart in 1810 en voor 1832. Deze vaststellingen gaan in tegen de veronderstelling van gelijktijdigheid tussen de twee gebouwen die in het bouwhistorisch onderzoek werd voorgesteld op

⁴² Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 21.

⁴³ Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 32.

⁴⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Hoeve [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78663> (Geraadpleegd op 02-08-2022)

basis van de gebruikte materialen.⁴⁵ Het verschil in ouderdom kent ook zijn weerslag in de oriëntatie van de gebouwen. Het oostelijke, oudere gebouw stond loodrecht op de voormalig aanwezige Werfstraat, terwijl het nieuwere hoofdgebouw parallel aan de Damse Vaart gelegen is. Het is waarschijnlijk dat het verlies van de residentiële functie voor het oostelijke gebouw een directe relatie had met het optrekken en de ingebruikname van het hoofdgebouw. Bij de werfbegeleiding in de kelders van het hoofdgebouw werden geen oudere sporen of bouwfasen aangetroffen, dit is in lijn met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek.

In het proefsleuvenonderzoek werd namelijk enkel een Laat-Middeleeuwse/Nieuwe Tijd leeflaag geregistreerd. Deze laag bevond zich diep genoeg om gevrijwaard te worden van verstoringen door de geplande werken.

Tijdens het onderzoek werden dus geen nieuwe structuren aangetroffen, alle structuren waren al gekend op basis van het historische kaartmateriaal. Wel kon op basis van de resultaten vastgesteld worden dat het stalgebouw oorspronkelijk een residentiële functie had en het gebouw pas in een latere fase werd omgevormd tot stal. Deze twee functies kregen hun weerslag in twee verschillende vloerniveaus.

⁴⁵ Thomas, Vanden Berghe, De Mey 2019, 32.

3.7 Beantwoording onderzoeksvragen

- **Zijn er restanten aanwezig die getuigen van oudere bouwfases, bewoningsfases of andere vormen van antropogene activiteit doorheen de geschiedenis?**

In het oostelijke stalgebouw werd onder de aanwezige vloer, op een diepte van 40cm onder het maaiveld, een oudere vloer aangetroffen. De aanwezigheid van een openhaard in deze oudere vloer wijst erop dat het gebouw niet altijd in gebruik was als stal. De haard wijst erop dat dit gebouw in een eerdere fase bewoond was. De aanwezigheid van deze oudere vloer is in samenspraak met het historische kaartmateriaal dat aangeeft dat dit gebouw meer dan 100 jaar ouder kan zijn dan het hoofdgebouw. Het is waarschijnlijk dat het verlies van de residentiële functie voor het oostelijke gebouw een directe relatie had met het optrekken en de ingebruikname van het hoofdgebouw.

- **Zijn er restanten aanwezig behorende tot artisanale activiteiten gelieerd aan het gebruik van deze site?**

Er werden geen restanten van artisanale activiteiten aangetroffen. Wel werden sporen aangetroffen die wijzen op een residentiële functie voor het oostelijke “stalgebouw”.

- **Is er een complexe verticale stratigrafie? Wat is de afbakening in 4 dimensies?**

Archeologisch relevante sporen bevonden zich enkel in het oostelijke stalgebouw en dit 40cm onder het huidige vloerniveau. Onder de vloer van de kelder, waar het archeologische vlak zich eveneens op 40cm diepte bevond en het diepste profiel aangelegd werd tot een diepte van 90cm onder het niveau van de keldervloer, werden geen sporen aangetroffen. Hier waren enkel antropogene ophogingslagen aanwezig. Dit is in lijn met het proefsleuvenonderzoek.

- **Waaruit bestaan deze resten?**

De aangetroffen sporen bestaan uit een haardplaats, vloeren, muren en een overwelling. Deze zijn voornamelijk opgebouwd uit bakstenen van verschillende formaten, in de voeren valt hier en daar ook natuursteen te bemerken (arduin en kalksteen). Met uitzondering van het gewelf werd overal kalkmortel gebruikt als bindmiddel.

- **Wat is hun exacte ligging, opbouw en bewaringstoestand?**

Zoals reeds vermeld zijn alle archeologisch relevante sporen in het oostelijke stalgebouw gelegen. De haard is centraal in het oostelijke stalgebouw gelegen deelt het gebouw op in twee ruimtes in de oostelijke ruimte zijn maar twee delen van de oorspronkelijke vloer bewaard. In de westelijke ruimte zijn meer delen van de vloer bewaard. Op locaties waar de vloer niet meer bewaard is zijn enkel ophogingspakketten aanwezig.

- **Zijn er opvallende bouwkundige kenmerken?**

Het meest opvallende bouwkundige kenmerk is de aanwezigheid van een haard in het oostelijke stalgebouw. Dit element wijst op een bewoningsfunctie in het verleden.

3.8 Samenvatting

In het kader van een renovatie aan een beschermde hoeve met bijgebouw gelegen aan de Damse Vaart in het historische stadscentrum van Damme werd door ADEDE bv een werfbegeleiding uitgevoerd op 13 tot 15 oktober 2020 en op 22 maart 2021. Voorafgaand aan het onderzoek werd reeds een bureauonderzoek (2018L32), een bouwhistorisch onderzoek en een proefsleuven- en proefputtenonderzoek (2019E344) uitgevoerd. De geplande werken relevant voor dit onderzoek houden het vernieuwen van de vloerplaat in het voormalig stalgebouw en het uitdiepen van de kelder van het hoofdgebouw in. Alle werken in deze twee gebouwen werden dus begeleid door het archeologische team.

Tijdens het onderzoek aan het woongebouw werden enkele bestaande vloeren verwijderd en het niveau verlaagd met ongeveer 40cm. Langsheen de muren werd de fundering extra verstevigd. Deze werken werden compleet archeologisch begeleid. Er werden echter geen archeologisch relevante sporen en/of structuren aangetroffen. Er konden enkele (sub)recente lagen aangesneden worden die voornamelijk puin en steenkoolgruis bevatten.

Voor het voormalige stalgebouw werd het vloerniveau ook 40cm verlaagd. Hier werden wel enkele archeologisch relevante sporen aangetroffen, namelijk onder andere enkele delen van een vloer en een haardplaats. Vermoedelijk zijn de meeste sporen te dateren vanaf de tweede helft van de 17de eeuw of het begin van de 18de eeuw. Voor het optrekken van het gebouw werden oudere bakstenen herbruikt. Dit gebouw had oorspronkelijk een residentiele functie en werd pas in een latere bouwphase omgebouwd tot stal. Het is waarschijnlijk dat het verlies van de residentiële functie voor het oostelijke gebouw een directe relatie had met het optrekken en de ingebruikname van het hoofdgebouw.

Tijdens het onderzoek werden dus geen nieuwe structuren aangetroffen, alle structuren waren al gekend op basis van het historische kaartmateriaal.

4 Bibliografie

Bogemans F., 2005. *Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen*, Brussel: Vrije Universiteit Brussel in opdracht van Vlaamse Overheid Dienst Leefmilieu, Natuur en Energie.

Bot B. & Willaert A., 2018. Archeologienota Damse Vaart-West 5 (Damme, West-Vlaanderen), Ruben Willaert archeologisch rapport, Sint-Michiels-Brugge.

Bot B. & Willaert A., 2019. Archeologienota Haringmarkt 7 (Damme, West-Vlaanderen), Ruben Willaert archeologisch rapport, Sint-Michiels-Brugge.

De Groote K. 2014. Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw), Relicta monografieën 1, Brussel.

Le Noir L. 2017: *Materialen en technieken in historische metselwerkconstructies tussen 1830 en 1945*, Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van Master of Science in de ingenieurswetenschappen: architectuur (architectuurontwerp en bouwtechniek), Gent

Roelens F., Verwerft D. en J. Mikkelsen, 2020. Speystraat 1, Damme. Resultaten archeologische prospectie zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek). AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek, Brugge.

Roelens F., Verwerft D. en J. Mikkelsen, 2018. Kerkstraat 33, Damme. AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek, Brugge.

Roelens F., Landcheere C., Verwerft D. en J. Mikkelsen, 2019. Haringmarkt, Damme: Verslag van resultaten archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem (proefputtenonderzoek). Raakvlak Archeologisch Onderzoek, Brugge.

Patrouille E., 1997/1998. Laatmiddeleeuwse baksteenindustrie te Zeebrugge (prov. West-Vlaanderen). In: *Archeologie in Vlaanderen VI*, p. 243-260.

Termote J. 1985. Het ontstaan en de stadsontwikkeling van Damme. In: *2000 jaar Zwinstreek*, p.102-111.

Termote J., en Zwaenepoel A., 2020, Stadsgezicht stadskern van Damme, Beheersplan ingediend op 31 maart 2020.

Thomas H., Van Den Berghe K., De Mey R. 2019. Nota Damme, Damse vaart West, *ADEDE archeologisch rapport* 437, Gent.

Van den Dorpel A. & Polfliet B., 2021. Nota: Slekstraat 20 (Damme, West-Vlaanderen), VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM (FASE 1), Ruben Willaert archeologisch rapport, Sint-Michiels-Brugge.

Vanden Broeke C. 1995: De problematiek van de energievoorziening in de zuidelijke Nederlanden en inzonderheid in Vlaanderen (15de-19de eeuw), *Revue Belge de philologie et d'histoire*, tome 73 fasc 4, 967-981

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor Bodemkunde, Gent.

Verhaege C. & De Witte A., 2019. Eindverslag Opgraving Damme, Damse Vaart, *BAAC Vlaanderen Archeologierapport 1211*, Bassevelde.

Willaert A., 2021, ARCHEOLOGIENOTA: Ketelstraat 9 (Damme, West-Vlaanderen), BUREAUONDERZOEK (FASE 0). Ruben Willaert archeologisch rapport, Sint-Michiels-Brugge.

Willaert A. & Ghyselbrecht E. 2020, ARCHEOLOGIENOTA: Pottenbakkersstraat 9-11 (Damme, West-Vlaanderen), BUREAUONDERZOEK (FASE 0). Ruben Willaert archeologisch rapport, Sint-Michiels-Brugge.

Willaert A. & Thys C. 2019, ARCHEOLOGIENOTA: Speystraat 21 (Damme, West-Vlaanderen), BUREAUONDERZOEK (FASE 0). Ruben Willaert archeologisch rapport, Sint-Michiels-Brugge.

www.geopunt.be

Agentschap Onroerend Erfgoed 2022 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/> (Geraadpleegd op 01-08-2022)

Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Hoeve [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/78663> (Geraadpleegd op 02-08-2022)

Termote J., 2022: <https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/damme> (geraadpleegd op 29/07/2022)

5 Lijst van figuren

Figuur 1: Overzicht geplande werken (bron: bijlage geplande werken bij archeologienota id. 9761)-	14
-	
Figuur 2: Aanduiding werkputten	15 -
Figuur 3: Locatie onderzoeksgebied op DHM	20 -
Figuur 4: Locatie onderzoeksgebied op DHM, detail	21 -
Figuur 5 Reconstructie van het landschap voor de stichting van Damme (12de eeuw) met aanduiding projectgebied. (A) Geul- en krekenselsel, (B) verloop en vermoedelijk verloop van de dijken, (C) gebouwen (1: Sint-Janshospitaal, 2: OLV-Kerk. (Termote, 1985, fig. 3).....	22 -
Figuur 6. Stadsontwikkeling van Damme tussen 1180 en 1218 met aanduiding projectgebied. (A) 12 ^{de} eerste helft 13 ^{de} eeuw, (B) tweede helft 13 ^{de} eeuw, (C) slikkengebied in 1267 aan de stad verkocht. (Termotte, 1985, fig. 4)	23 -
Figuur 7 Laatmiddeleeuwse stadsomwalling met aanduiding projectgebied (Termote 1985, fig. 6)-	24 -
Figuur 8. Projectgebied op kaart van Deventer (1560) (bron: Cartesius)	25 -
Figuur 9. Projectgebied op Dammum munitissimum Flandriae oppidum, vulgo Damme door Johannes Blaeu, 1649 (bron: Cartesius)	26 -
Figuur 10. Projectgebied weergegeven op het basisplan van de vesting Damme, 1702 (Parijs, Vincennes, Service Historique de l'Armee de Terre, Archives de l'inspection du Génie, SHAT). ...	27 -
Figuur 11: Locatie projectgebied op Ferrariskaart, 1777 (bron: Geopunt)	28 -
Figuur 12. Plan van de versterking Damme door kapitein de Contreras, 25 februari 1832 (Brussel, Legermuseum, Kaarten en Plannen, Fonds versterkingen, Damme A/1).....	29 -
Figuur 13: Locatie projectgebied op de Atlas der Buurtwegen, 1840 (bron: Geopunt)	30 -
Figuur 14: Profiel zuidelijk deel van de kelder	34 -
Figuur 15: Profiel noordelijk deel kelder woongebouw	34 -
Figuur 16:Profiel naast westelijke trappenrij	35 -
Figuur 17: Klein profiel onder vloerniveau spoor 6.....	36 -
Figuur 18: Alle-sporenplan	38 -
Figuur 19: Foto's van zuidelijk kelderdeel (boven) en noordelijk kelderdeel (onder) van het woongebouw.....	39 -
Figuur 20: Deel van de kasseivloer in het stalgebouw (links) en opdeling voor vee (rechts)	40 -
Figuur 21: Zicht op de haardplaats.....	42 -
Figuur 22: Zicht op de haard en op de vloer spoor 1	43 -
Figuur 23: Zicht op spoor 7.....	44 -

Figuur 24: Overzicht over recente kelder met tongewelf	- 45 -
Figuur 25: Klein profiel onder vloerniveau spoor 6.....	- 46 -
Figuur 26: Vondst 2	- 48 -
Figuur 27: Vondst 3 (links) en vondst 4 (rechts).....	- 49 -
Figuur 28: Vondst 6 (links) en vondst 7 (rechts).....	- 50 -

6 Bijlagen

6.1 Fotolijst werfbegeleiding oostelijk stalgebouw

N°	Spoor/sporen	Wp	Vlak	Wind- richting	Aard		Omschrijving/extra info	Datum
					Vlak aard	Profiel aard		
0001	OV1	Stal	1	W	X			22/03/2021
0002	OV2, SP5	Stal	1	N	X			22/03/2021
0003	OV3, Sp6	Stal		W	X			22/03/2021
0004	PR1	Stal		W		X		22/03/2021
0005	Sp7	Stal		NO	X			22/03/2021
0006	Sp9	Stal		O	X			22/03/2021
0007	Sp10	Stal		Z		X		22/03/2021

6.2 Vondstenlijst

Inventarisnr.	WP	Spoor	Vlak	Materiaal categorie	Aantal	Datering	Beschrijving
0001	Stal	5	1	Bot			Muis
0002	Stal		1	Bot	1		Metapodium rund
0003	Stal	6	1	Aardewerk	1		Grijs aardewerk: aanzet oor
0004	Stal		1	Metaal	2		Nagels
0005	Stal	1	1	Glas	2		Groen flesglas en doorschijnend vensterglas
0006	Stal	10	1	Bot	3		Rib rund + fragment schouderblad + rib
0007	Stal	10	1	Aardewerk	2		Baksteenfragment en rood geglazuurd

6.3 Sporenlijst

Spoor	WP	Vlak	Afmetingen (cm)			Interpretatie	Beschrijving	Datering
			L	B	D			
0001	Stal	1				Vloer	Rode tegels 18,5x18,5x2cm en grijze kalkmortel, witte kalkmortellaag erop	
0002	Stal	1	49	42		Haardplaats	Zwartblauwe natuursteen 49x42cm	
0003	Stal	1	74	48		Haarplaats	Zwarte geblakerde bakstenen (origineel rood) 14x6x3,5cm en grijze kalkmortel. Bakstenen zijn op vlakke zijde en korte zijde gelegd	
0004	Stal	1				Haardplaats	Gele rode oranje bakstenen (halfjes, driekwartjes, brokjes) en grijze kalkmortel, weinig verband zichtbaar	
0005	Stal	1	160	134		Vloer	Oranje bakstenen 22x11x4,5cm, ook halfjes en driekwart (hergebruik), grijze kalkmortel, onregelmatig verband	
0006	Stal	1	136	134		Vloer	Oranje bakstenen 21x10x6,5cm, ook halfjes en driekwart (hergebruik), grijze kalkmortel, onregelmatig verband	
0007	Stal	1	174	135		Vloer	Bakstenen tegels 18,5x18,5x2cm met in centrum arduinen blok (30x60cm) en kalksteen, gele kalkmortel	
0008	Stal	1		36		Muur	Oranje baksteen 22x12x5cm en witte kalkmortel, afwisselende lagen koppen en strekken	

0009	Stal	1	337	212		Vloer	Geel orangerode bakstenen 27,5x15x?cm en 22x12x5cm, witte kalkmortel, wisselende richting	
0010	Stal	1	200	100		Vloer	Geel orangerode bakstenen 22x11x?cm, witte kalkmortel, wisselende richting	